

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота
на тему: «Методологічні принципи організації спортивного туризму»

Допущено до захисту
«___» листопада 2023 року

здобувача вищої освіти групи Т 01-22
факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми Туризмознавство
за спеціальністю 242 Туризм
Клюєва Д.С.

Завідувач кафедри психології і
туризму
доктор психологічних наук,
професор Бондаренко О.Ф.

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Зінченко В.А.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

КИЇВ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНО ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ	6
1.1 Сутність та особливості спортивно оздоровчого туризму.....	6
1.2 Форми та види спортивно оздоровчого туризму	11
1.3 Методичні підходи до аналізу спортивно оздоровчого туризму	16
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ У СВІТІ	25
2.1.Аналіз розвитку спортивно-оздоровчого туризму закордоном	25
2.2. Використання інноваційного підходу у спортивно-оздоровчому туризмі: зарубіжний досвід	42
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО СПОРТИВНО- ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	48
3.1 Характеристика природно-рекреаційного потенціалу Полтавської області	48
3.2 Розробка інноваційного продукту зі спортивно-оздоровчого туризму Полтавщини	54
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Західні прикордонні регіони України відрізняються унікальними природними, туристично-рекреаційними ресурсами та багатою екосистемою. Однак, незважаючи на такий потенціал, розвиток туристичної галузі все ще відбувається повільно. Існує потреба в сприянні державної та регіональної влади, залученні інвесторів та активного населення для активізації туристичної діяльності, зокрема спортивно оздоровчого туризму. Ефективне використання туристично-рекреаційного потенціалу Івано-Франківської області дає можливість для соціально-економічного розвитку, підвищення підприємницької ініціативи, розвитку суб'єктів туристичної діяльності, комунікаційної інфраструктури, збільшення зайнятості, а також підвищення рівня та якості життя населення.

Актуальність теми роботи полягає в тому, що спортивно оздоровчий туризм, як складова загальнодержавної системи фізичної культури і спорту може не лише посприяти розвитку Івано-Франківської області, а й покращити здоров'я та фізичний розвиток населення. Дана тема є недостатньо висвітленою в працях вчених та вимагає подальшого дослідження для знаходження шляхів удосконалення організації цього виду туризму.

Мета дослідження – обґрунтувати змістову та компонентну структуру природно-реакційного потенціалу регіону, визначити методичну процедуру її оцінки та розробити практичні рекомендації для покращення використання природно-реакційного потенціалу. Для досягнення поставленої мети автори поставили наступні завдання:

- узагальнити наукові розробки з метою визначення сутності природно-реакційного потенціалу та її місця в економіці регіону;
- визначити та позначити основні складові природно-реакційного потенціалу;

- розробка методичних підходів та показників оцінювання ефективності застосування природно-реакційного потенціалу;

- пропонує заходи щодо розвитку та використання природно-реакційного потенціалу регіону.

Об'єктом є дослідження природно-реакційного потенціалу.

Предметом є характеристика природно-реакційного потенціалу Полтавської області як бази для розвитку спортивно-оздоровчого туризму в регіоні.

В роботі були застосовані такі *методи*:

- узагальнення і спостереження для визначення теоретичних аспектів області спортивно оздоровчого туризму та розробки рекомендацій для покращення стану туристичної діяльності області;
- аналізу, синтезу, індукції та дедукції для поглибленого дослідження економічного стану Івано-Франківської області, туристичної діяльності та розвитку спортивно оздоровчого туризму.

Теоретичною та методологічною базою дослідження стали статистичні збірники Державної служби статистики, інформація служби статистики Івано-Франківської області та обласної адміністрації, зокрема програми і стратегії розвитку туристичної діяльності.

Проблематикою розвитку спортивно оздоровчого туризму займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як Конох А. П., Масляк П. О., Фокін С. П., Федотов Ю. Н., Дмитрук О. Ю., Щур Ю. О., Єрко А., Топорков А. Н., Котляр С. Н., Колотуха О. В. та інші.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх можна використати для покращення розвитку спортивно оздоровчого туризму та туристичної діяльності загалом в Івано-Франківській області. Також результати можна використати для розвитку спортивно оздоровчого туризму в будь якому регіоні України, в першу чергу це стосується гірських областей – Прикарпаття, Закарпаття.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНО ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сутність та особливості спортивно оздоровчого туризму

Спортивно оздоровчий туризм - це вид туризму, метою якого є спортивне самовдосконалення в процесі подоланні природних перешкод. Спортивно оздоровчий туризм - це самостійна, соціально-орієнтована сфера життя значної частини суспільства. Це ефективний засіб духовного і фізичного розвитку особистості за допомогою виховання дбайливого ставлення до природи, взаєморозуміння і взаємоповаги між народами і націями.

А. Конох вважає спортивно оздоровчий туризм специфічним видом туризму, що включає рекреаційну функцію туризму і компоненти спортивного туризму, за умови, що фізичні навантаження при цьому не перевищують потенційних можливостей людини. В Україні спортивно-оздоровчий туризм появився завдяки туристам-аматорам. Він поєднує в собі спорт, відпочинок і розваги, сприяє національно-патріотичному вихованню суспільства та позитивно впливає на фізичний і психічний стан, підготовку до активного та якісного життя, професійної діяльності [1, 44].

П. Масляк стверджує, що спортивно оздоровчий туризм відбувається через подолання певної відстані, перешкоди, маршруту активним способом, завдяки власним вольовим та фізичним зусиллям. Саме такий спосіб пересування на чистій або умовно чистій в екологічному плані території з гарними краєвидами дає великий оздоровчий ефект [1, 55].

Н. Іванов вважає, що спортивно оздоровчий туризм – самостійна та соціально-орієнтована сфера, спосіб життя значної частини суспільства, дієвий метод духовного і фізичного розвитку особистості, виховання дбайливого ставлення до природи, взаєморозуміння та взаємоповаги між народами. Це

своєрідна форма «народної дипломатії», основою якої є реальне ознайомлення з життям, історією, культурою та звичаями народів. Це найбільш демократичний тип відпочинку, який пояснюється специфічною формою народної творчості, вільним вибором форми активності всіх соціально-демографічних категорій населення, починаючи з дітей дошкільного віку і закінчуючи пенсіонерами [3, 8].

Федотов Ю. Н. стверджує, що самодіяльний спортивно оздоровчий туризм не є сферою послуг, а достатньо самостійною соціально орієнтованою сферою і способом життя великої кількості людей, для яких спортивно-оздоровчий туризм служить ефективним засобом фізичного оздоровлення [4, 34].

В своїх працях С. Фокін чітко розділяє поняття спортивного та спортивно-оздоровчого туризму. За своїм змістом спортивно-оздоровчий і спортивний туризм використовують однакову головну форму діяльності – похід, а також допоміжні форми туристської діяльності. Головні відмінності спортивно-оздоровчого та спортивного туризму – різниця в туристському досвіді і кваліфікації учасників, кінцева мета діяльності [5].

Отже, під спортивно-оздоровчим походом необхідно розуміти подорож із використанням активних способів пересування на місцевості в установлені терміни, за запланованим маршрутом із подоланням природних перешкод зі спортивно-оздоровчою метою.

Цілі спортивно-оздоровчого туризму наступні:

1. Відновлення сил, поліпшення медико-фізіологічного стану за допомогою зміни форм діяльності, дозованого руху, раціонального харчування, нервового розвантаження, підвищення адаптації до незвичних умов.
2. Удосконалення загальної та спеціальної фізичної підготовки, вироблення витривалості, спритності, сили, рівноваги, набуття практичних навичок в подоланні перешкод, оволодіння технікою пересування пішки, на лижах, на велосипеді.

3. Психічне вдосконалення і емоційне збагачення внутрішнього світу людини, виховання рішучості, сміливості, впевненості в собі, відповідальності.
4. Розширення краєзнавчого кругозору, поповнення знань з географії, біології, історії, етнографії та культурі.
5. Засвоєння теоретичних основ організації та проведення походів, розробки маршрутів, планування роботи туристських гуртків.
6. Придбання спортивного досвіду участі в походах і керівництва походами різного рівня складності, отримання спортивних розрядів і знань, підвищення майстерності та інструментальної підготовки

Можна виділити наступні особливості спортивно-оздоровчого туризму:

- 1) Спортивно-оздоровчий туризм за своєю сутністю не є сферою послуг і не спрямований на отримання прибутку від організації подорожей. Спортивно-оздоровчий туризм може бути аматорським і самодіяльним, оскільки їм займаються у вільний від навчання і роботи час. На відміну від інших видів спорту, спортивно-оздоровчий туризм є соціальним рухом, найважливішою метою якого є формування здорового способу життя кожної конкретної людини і суспільства в цілому. Його специфіка проявляється в тому, що їм, на відміну від будь-якого виду спорту, може займатися практично кожна людина, тому він є одним з наймасовіших рухів [6, 10].
- 2) Може існувати і розвиватися за мінімальної підтримки з боку держави або взагалі за відсутності такої.. Цьому сприяє висока доступність спортивно-оздоровчого туризму для найширших верств суспільства для здійснення спортивних туристських подорожей, походів і експедицій.

Характерними ознаками спортивно-оздоровчого туризму є чотири взаємопов'язані функції:

- спортивна – виконання нормативів спортивних розрядів, участь і перемога у спортивних змаганнях, досягнення високих спортивних результатів;

- пізнавальна – пізнання засобами спортивного та спортивно-оздоровчого туризму навколишнього світу та самопізнання особистості;
- рекреаційна – підтримка організму людини у здоровому фізичному стані, відновлення фізичних і духовних сил засобами туризму;
- вітальна (життєва) – забезпечення життєдіяльності та безпеки туристів, а також їх виживання під час виникнення екстремальних ситуацій [5].

Виділяють також базові інтегральні функції спортивно-оздоровчого туризму такі:

- рекреаційна – поєднує в собі спортивну складову й оздоровчий аспект;
- розвиваюча – виявляється на всіх етапах підготовки та здійснення подорожі;
- розважальна – визначає те, що спортивно-оздоровчий туризм у всіх своїх складових (спортивній та оздоровчій) має приносити людині задоволення [7, 9].

Спортивно-оздоровчий туризм поділяється на спортивний та оздоровчий (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні відмінності спортивного та оздоровчого туризму

Підвид спортивно-оздоровчого туризму		Основне завдання
Спортивний		Спортивне вдосконалення в подоланні природних перешкод
Оздоровчий	Рекреаційний	Відновлення фізичних та психічних сил людини засобами активного відпочинку на природі
	Реабілітаційний	Лікування певних захворювань засобами природного туризму.

Джерело: складено автором на основі [7]

Отже, ключовим завданням спортивного туризму є фізичне вдосконалення під час подолання перешкод різної складності. Оздоровчий націлений на

відновлення фізичних та психічних сил, лікування захворювань певного роду завдяки природному туризму. Поєднання цих підвидів створює єдину систему спортивно оздоровчого туризму, яка націлена на покращення загального фізичного та духовного стану людини.

Основними завданнями спортивно-оздоровчого туризму є:

- розробка і здійснення програм розвитку територіального туризму;
- впровадження в практику самодіяльного туризму туристських програм, орієнтованих на гармонізацію духовного і фізичного начал людини, спадкоємність історичних, культурних і національних традицій екологічне виховання і т. п .;
- створення і розвиток клубів туристів на підприємствах, установах і навчальних закладах, а також комісій за видами туризму і напрямками роботи;
- проведення та створення оздоровчих таборів, змагань та інших масових заходів, що забезпечують удосконалення туристських навичок;
- проведення спортивних походів;
- розвиток матеріальної бази туризму [8, 185].

Спортивно оздоровчий туризм є специфічною територіальною системою, в якій у взаємодію вступають три основні агента – туристи-спортсмени, ресурсна база спортивного туризму і система установ спортивного туризму. Територіальна система спортивного туризму включає наступні функціональні підсистеми:

- 1) споживачі (туристи-спортсмени) - саме вони зі своїми специфічними туристично-спортивними потребами, бажаннями і діяльністю виступають системоутворюючим початком, і є основою її функціонування і розвитку;
- 2) природно-ресурсна підсистема - компоненти природи, природні об'єкти (у вигляді, в першу чергу, перешкоди), які долаються різними засобами пересування людини в природному середовищі і використовуються для організації туристсько-спортивної діяльності;

- 3) соціальна підсистема відповідальна за формування і реалізацію соціального замовлення на спортивний туризм, сукупності суспільних відносин - спортивно-оздоровчих, пізнавальних, моральних, екологічних і т. д., формуючи основні туристично-спортивні риси соціуму;
- 4) виробнича підсистема об'єднує всі види економічної діяльності, пов'язаної з організацією туристично-спортивної діяльності (виробництво і прокат туристських засобів пересування, спеціального туристського спорядження, туристської одягу, специфічних продуктів харчування і т. п.), сукупність туристських підприємств, що спеціалізуються на маршрутно-кваліфікаційних комісіях турів;
- 5) інфраструктурна підсистема являє собою сукупність організацій і установ спортивного туризму, що забезпечують умови функціонування;
- 6) атракційні базові підсистеми, саме вони привертають туриста на ту чи іншу територію. Як пам'ятки можуть виступати будь-які явища, цікаві туристу, які залучають його в туристський район [9].

У геопросторовому вимірі спортивно-оздоровчий туризм стає все більш вагомим сегментом світової туристичної галузі, впевнено посідаючи третє місце після різних видів відпочинку та розваг, а також пізнавального туризму [10, 119]. За деякими оцінками, на його частку припадає понад 10% туристського світового ринку, а темпи зростання туристських подорожей з активними засобами пересування перевищують середні темпи зростання туризму в цілому. До цього напрямку туризму долучаються люди різного віку, що мають різний сімейний і суспільний статус [11, 123].

1.2 Форми та види спортивно оздоровчого туризму

Спортивно оздоровчий туризм поєднує в собі декілька видів туризму. Спортивний туризм в Україні є одним з неолімпійських видів спорту і в Єдиній

спортивній класифікації України [12] та Правилах змагань зі спортивного туризму [13] є чітко виділені види туризму: пішохідний, лижний, гірський, водний, велосипедний, мотоциклетний та інші. Ці види мають певні норми за набором перешкод, тривалості, протяжності та інших факторів. Головна особливість, яка притаманна всім видам спортивно оздоровчого туризму – активний спосіб пересування.

Виділимо основні принципи класифікації спортивно-оздоровчого туризму (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація спортивно-оздоровчого туризму

Ознака	Вид туризму
За ступенем організованості	Організований Неорганізований
За віковою ознакою	Дитячий Юнацький Дорослий Комбінований
За видом маршруту і способом пересування	Піший Гірський Лижний Велосипедний Водний Інші
За видом заходів	Спортивні походи та тури Чемпіонати Табори Показові виступи Інші

Джерело: складено автором на основі [14, 6]

За ступенем організованості спортивно-оздоровчий туризм ділиться на неорганізований і організований. На жаль, в даний час більшість спортивних походів відноситься саме до сфери неорганізованого туризму. Це значить, що люди здійснюють подорожі (навіть за маршрутами високої складності), офіційно ніяк не беручи участь в спортивному туристському русі: вони не оформляють маршрутних документів, не отримують дозвіл на вчинення походу в маршрутно-кваліфікаційної комісії, які не становлять звітів про зроблені подорожі і не прагнуть до отримання розрядів і звань зі спортивного туризму.

Організований спортивно-оздоровчий туризм відрізняється від неорганізованого тим, що передбачає дотримання правил проведення заходів. Організований спортивний туризм, в свою чергу, також поділяється на два види: плановий і самодіяльний. Плановий спортивно-оздоровчий туризм реалізується на комерційній основі, подорожі (спортивні тури) проводяться за туристичними путівками турфірми, а на маршруті групу супроводжує гід-провідник. В самодіяльному туризмі туристичні послуги забезпечуються за рахунок самодіяльності туристів.

Словом «самодіяльність» називають прояв особистого почину в якій-небудь справі. Самодіяльність є вищою формою соціальної активності, тому самодіяльний туризм виступає соціально значущим явищем. Таким чином, самодіяльний спортивний туризм являє собою все різноманіття аматорських туристичних заходів, що проводяться на основі самодіяльності відповідно до нормативної бази організації туризму в країні.

За віковою ознакою спортивно-оздоровчий туризм ділиться на дитячий, юнацький, молодіжний, дорослий і комбінований (наприклад, сімейний).

По виду маршруту і способу пересування спортивно-оздоровчий туризм ділиться на піший, водний, гірський, лижний, велосипедний, спелеотуризм, автмототуризму, вітрильний і комбінований.

Піший і гірський туризм мають багато спільного. Це і спосіб пересування – пішки, і спільні технічні прийоми подолання складного рельєфу, водних

перешкод. Відмінність же – перш за все в тому, що пішохідні походи здійснюються у всіх районах, а гірські – тільки у високогірних. Гірський туризм – найбільш колективний вид спортивного туризму [7, 7].

Лижний туризм - під час походу туристи пересуваються на лижах. Лижні походи проводять переважно у зимовий період при наявності стійкого снігового покриву. Необхідною умовою для участі в зимових подорожах є добра адаптація до холоду, здатність в умовах постійно низьких температур не втрачати психічної рівноваги.

Водний туризм – передбачає подорожі по гірським і рівнинним річкам, озерам і морям. Різноманітні плавучі засоби – дерев'яні і пластмасові човни, надувні човни, розбірні байдарки, катамарани, плоти. Для успішного безаварійного подолання водного маршруту туристи повинні знати основні гідрологічні характеристики і динаміку водних об'єктів [7, 8].

Велосипедний туризм має певні переваги порівняно з пішохідним туризмом: швидкість руху в ньому в кілька разів вища, за один день можна побачити більше цікавих місць. Географія велотуризму майже збігається з географією пішохідного туризму. Учасники походу повинні чітко наслідувати маневри ведучого, зберігати необхідну дистанцію, сигналізувати про виникнення небезпеки. Кожен з учасників повинен знати правила дорожнього руху [7, 10].

За видами заходів в спортивно-оздоровчому туризмі розрізняють спортивні походи, спортивні тури, чемпіонати, зльоти, табори, показові виступи, школи підготовки кадрів.

Характерні відмінні ознаки формують різні форми туризму, до яких відносяться:

- рівень доступності і соціальної значимості – соціальний і елітарний;
- місце заняття туризмом – внутрішній, міжнародний, який може бути далеким чи близьким, в залежності від відстані;

- організаційні основи туризму – плановий і самодіяльний. В першому послуги надають туристичні організації в певному порядку за путівками, а в другому виді послуги забезпечуються самими туристами;
- туристична програма – традиційний, екзотичний, екологічний;
- фізичні навантаження на туристичному маршруті – активний і пасивний. Перший передбачає походи і подорожі, другий – стаціонарний чи транспортний;
- сезонність – літній, зимовий, міжсезонний;
- склад учасників – шкільний, молодіжний, сімейний.

Можна виділити такі форми і види діяльності спортивно-оздоровчого туризму:

- організація спортивно-оздоровчих походів і подорожей;
- проведення спортивних і наукових експедицій, чемпіонатів і змагань;
- проведення спортивних шкіл з підготовки кадрів;
- комерційний спортивний туризм;
- організація ярмарків, олімпіад, змагань;
- організації дитячо-юнацького та сімейного туризму [15, 13].

Спортивно оздоровчий туризм дає змогу людині задовольняти свої потреби в плані фізичного розвитку та духовних цінностей, накопичити та поглибити знання. Ця діяльність сприяє задоволенню комунікативної потреби людини – потреби в спілкуванні та обміні інформацією. Цей вид туризму займає особливе місце у вихованні дітей, оскільки дає змогу розширити знання та інтереси у формуванні естетичних смаків, ставлення до спільноти, навколишнього середовища.

1.3 Методичні підходи до аналізу спортивно оздоровчого туризму

Розвиток спортивно-оздоровчого туризму зумовив необхідність розробки заходів по оцінці привабливості території, на якій він виконується. Аналіз охоплює декілька етапів, які передбачають розрахунок відповідних показників.

Оцінка привабливості територій з точки зору розвитку туризму. Для цього потрібне проведення аналізу території по ряду ознак, таких як наявність унікальних історичних місць, рівень агресивності природно-кліматичних умов, доступність транспортних мереж, позитивний імідж території (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Фактори, що впливають на оцінку туристичного потенціалу території

Ознака	Група факторів	Фактор
Природні	Гідро-метеорологічні	Атмосферні осадки
		Сніжний покрив
		Протяжність річкової мережі
	Кількість озер	
	Геолого-геоморфологічні	Рельєф, геолого-морфологічні об'єкти
	Біологічні	Ліси
		Тваринний світ
Соціально-економічні	Культурно-історичні	Культурні об'єкти та події
		Народні ремесла
	Інфраструктурні	Місця для харчування і проживання
		Соціальні, транспортні послуги
Обмежуючі	Обмежуючі	Екологічно неблагополучні природні умови
		Техногенні процеси
		Заболоченість

Джерело: складено автором на основі [16, 116]

Оцінка загальної туристичної інфраструктури території. В ході оцінки пропонується проаналізувати рівень пропонованого сервісу, розвиненість транспортного сполучення, так рівень кримінальної обстановки, можливість створення туристичного кластера в регіоні і т.д.

Оцінка інфраструктури території за параметрами (кількість гостьових будинків, будинків, квартир, що здаються; якість і протяжність доріг з покриттям в районі; наявність традиційних ремесел в районі; рівень добробуту населення; рівень володіння населення міжнародними мовами; рівень злочинів в регіоні).

Відбір найбільш привабливих територій та унікальних туристичних ресурсів з точки зору спортивно-оздоровчого туризму з використанням певних показників (рівень забрудненості навколишнього середовища; кількість сільських жителів (щільність населення); віддаленість від регіонального центру. Як відомо, унікальність народжує конкурентну перевагу.

Доступність пропозиції спортивно оздоровчого туризму на ринку турпродуктів. Основними завданнями, які необхідно вирішити, є розробка програм по підтримці і розвитку цього виду туризму в регіоні.

Використання даного алгоритму дозволить виявити найбільш привабливі для розвитку спортивного туризму райони для забезпечення сталого розвитку регіону загалом.

Відзначаючи високу значимість спортивно оздоровчого туризму, потрібно розкрити напрямки реалізації його підтримки і розвитку. Основна роль у вирішенні подібних проблем ляже на державу і вимагатиме фінансування. Однак вибір ефективних заходів буде залежати від поставлених цілей і розв'язуваних завдань. Спортивно оздоровчий туризм дуже багатогранний, кожен його вид, кожна вікова категорія може отримати свій унікальний ефект.

При оцінці соціальної ефективності слід врахувати наявність довгострокових ефектів, оцінка яких вимагає окремих досліджень. До таких ефектів можна віднести:

- підвищення якості надання туристичних послуг і виконання трудових функцій у встановленій сфері діяльності;
- забезпечення ефективного і якісного управління туристської сфери;
- поліпшення кадрового забезпечення сфери спортивного та спортивно-оздоровчого туризму, включаючи кадрове забезпечення роботи серед осіб з обмеженими можливостями здоров'я та інвалідів;
- вдосконалення кадрового забезпечення фізкультурної та масової спортивної роботи на підприємствах і в установах, а також за місцем проживання;
- розвиток волонтерства для цілей фізичної культури і спорту.

Найбільш повно цей напрямок охарактеризує кількість створених високопродуктивних робочих місць в організаціях, що здійснюють підприємницьку діяльність в сфері туризму в цілому і спортивного та спортивно-оздоровчого туризму зокрема.

Для оцінки економічної ефективності можливо провести порівняння витрат на різні (соціально) профілактичні заходи, спрямовані на досягнення показників, виділених в рамках аналізу соціальної ефективності, і витрат на організацію молодіжних туристських клубів або гуртків. Таке порівняння дозволить оптимізувати фінансування не тільки на рівні держави, але і на рівні окремої установи. Варто розрахувати приріст виробництва спортивних і туристських товарів, збільшення транспортного обороту і зростання заповнюваності туристичних центрів.

За обсяг первинних вкладень можна прийняти середню суму витрат осіб, що залучені в спортивний і спортивно-оздоровчий туризм, або осіб, які несуть відповідальність за останніх (батьки, опікуни). В силу відсутності первинних даних про таких витратах можливе використання статистичного зрізу даних про витрати сімей на додаткову освіту і відпочинок, в т. ч. туризм.

Крім того, для обліку економічних показників і оцінки їх можливого зростання необхідно проаналізувати доходи бюджетних установ, залучених до спортивно-оздоровчого туризму. Це можуть бути як бази відпочинку і спеціалізовані засоби розміщення, так і заповідні зони, особливо охоронювані території, національні парки, об'єкти спортивної інфраструктури.

При визначенні факторів, що роблять найбільший вплив на ефективність молодіжного спортивного туризму, повинна бути складена система, завдяки якій можна буде не тільки проводити планування розвитку різних напрямків спортивного туризму, а й формувати програми по залученню різних груп населення в туризм.

Основою популяризації молодіжного спортивного та спортивно-оздоровчого туризму можуть стати вищі та професійні навчальні заклади. Оцінка ефективності їх діяльності в цьому напрямку дозволить оцінити не тільки діяльність в сфері туризму, а й активне суспільне життя учнів і студентів.

Отже, на сучасному етапі розвиток спортивно оздоровчого туризму сприяє покращенню як фізичного та емоційного стану населення, так і економічної ситуації в регіоні. Для успішної реалізації принципів спортивно оздоровчого туризму та розвитку регіону необхідно підтримувати розвиток цього виду туризму на державному рівні та розглядати його як комплекс взаємодії з іншими сферами економіки. Необхідно регулярно проводити оцінку спортивно оздоровчого туризму та туристичної галузі загалом. Зацікавленими в аналізі туристичної діяльності повинні бути держава та регіональні органи влади, які можуть вплинути на розвиток спортивно туристичного туризму.

Основу особистісно-діяльнісного підходу в організації походу становить суспільно-корисна екологічна діяльність.

Вона відповідає таким вимогам:

- підпорядковується основним виховним завданням;
- має колективний характер проведення, заснований на принципах відповідальної залежності, взаємодії та взаєморозуміння;

- адекватна особистим потребам, цілям, мотивам;
- є творчою;
- сприяє активізації діяльності;
- має високий рівень організації;
- базується на принципах самоврядування, самодіяльності і співтворчості;
- має очевидний практичний фундамент;
- враховує вікові та індивідуальні особливості;
- є посильною;
- має комплексний характер, тобто включає в себе різноманітні форми екологічної діяльності;
- проводиться безперервно і систематично.

Вся робота в поході будується на повному самоврядуванні, організовується на основі розвинутого адміністративного та дослідницького інструментування. Туристські походи і експедиції проходять у формі, максимально наближеній до реальної дослідницької експедиції в спортивному туризмі.

Організацією походів для непрофесійних спортсменів, спортсменів-похідників можуть здійснювати як туристичні фірми, професійні туристські організації, так і самі учасники походів.

У зв'язку з тим, що спортивно-оздоровчий туризм досить різноманітний і складний (в плані його різноманіття), існують певні особливості спортивного туризму, які варто відзначити.

Однією з головних особливостей спортивно-оздоровчого туризму є наявність природно-рекреаційних умов при організації турів.

Так, для гірськолижного туризму необхідна наявність гір з відповідними схилами різної складності; для рафтингу - наявність гірських річок зі складними, але цікавими ділянками, з наявністю нескладних перешкод, можливість зручного закидання і зняття з маршруту і т.д.

З даною особливістю пов'язана наступна особливість, яка полягає в тому, що спортивно-оздоровчий туризм дуже «Географічний», тобто

характеризується великим просторовим охопленням і просторовим змістом, маршрутною технологією, залежністю програми подорожі від найрізноманітніших географічних чинників.

Третьою важливою особливістю є наявність масштабної матеріальної бази.

Матеріальна база включає в себе різного роду об'єкти інфраструктури.

Наприклад, готелі, транспорт, пункти прокату спортивного обладнання, зони обслуговування: роздягальні, технічні служби; наявність спеціальних споруд: поля, корти, басейни, ковзанки і т.д.

У більшості випадків при організації спортивно-оздоровчого туру обов'язковим є наявність медичних пунктів. Крім того, необхідна і зона додаткового обслуговування, що включає об'єкти проживання, харчування, магазини, дискотеки і т.д. І. В. Зорін відзначає і такий аспект як наявність екскурсійної програми. Можливо поєднання екскурсійно-пізнавальних і спортивних програм. Наприклад, велотур з зупинками для огляду визначних пам'яток.

Ще однією особливістю організації спортивно-оздоровчих турів є наявність кваліфікованих і досвідчених інструкторів з відповідного виду спорту, майстрів і кандидатів у майстри спорту для роботи з туристами.

Інструктори повинні знати правила безпеки і вміти надавати першу допомогу. Туристи при обслуговуванні розбиваються на групи досвідчених, менш досвідчених і початківців спортсменів, з кожної з груп займається окремий інструктор.

П'ята особливість обумовлена комплексністю спортивно-оздоровчого туризму. Спортивно-оздоровчий туризм, на відміну від більшості інших видів спорту має більший зміст: «розширення кругозору мандрівника при знайомстві з новими місцями і людьми, вплив на нього різноманітної природи, активна взаємодія колективу людей в боротьбі з труднощами і власними недоліками, автономні дії групи в малоосвоєних і ненаселених районах, виховання

самостійності, ініціативи, рішучості і самовладання при несподіваних збігах обставин».

Також варто відзначити і таку особливість спортивно-оздоровчого туризму як його класифікація за складністю. У звичайних турпоходах такого немає. Часто поділ походів по складності пов'язано з наявністю і різноманітністю будь-яких перешкод, наприклад, гірських вершин і перевалів, переходів річок, завалів, і т.д.

Спортивно-оздоровчий туризм сприяє розвитку масовості фізкультурного руху в країні.

При цьому спортивно-оздоровчий туризм за своїми цілями може мати спортивну, пізнавальну, навчальну, дослідницьку, екологічну спрямованість і їх поєднання.

Велике значення у вирішенні питань розвитку СОР, формування у населення стійкого інтересу спортивно-оздоровчого туризму має якість професійної підготовки фахівців і рівень наукових досліджень, що передбачає розробку теоретичних і методичних засад удосконалення системи підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів [7].

Підготовка кадрів у сфері спортивно-оздоровчого туризму націлена, в першу чергу, на найбільш ефективне забезпечення безпеки в спортивному поході. [2].

На сучасному етапі специфіка підготовки кадрів полягає в тому, що має місце перетин завдань, цілей і потреб інфраструктури комерційного туризму (підготовка гідів - провідників, в тому числі для екстремальних і пригодницьких турів), системи порятунку МНС (підготовка рятувальників), системи освіти (підготовка викладачів спортивного туризму в школах і вишах), управлінської туристської інфраструктури (підготовка директорів туристських клубів, працівників туристичних регіональних державних апаратів, директорів притулків, туристських працівників національних і природних парків), муніципальної влади (підготовка організаторів туристських заходів) [23].

Організаційно, враховуючи обмежений обсяг державних фінансових коштів, доцільно підготовку вести за двома основними напрямками:

- курсова система підготовки інструкторів і гідів - провідників (по системі додаткової освіти) при туристських клубах, федераціях, в державних комітетах по спорту і туризму, турфірмах і освітніх установах, включаючи станції юних туристів;

- професійну освіту в вищих навчальних закладах.

У базовій фізичній культурі спортивно-оздоровчий туризм представлений у вигляді шкільного, в професійно-прикладної фізичної культури - у вигляді елементів орієнтування на місцевості та подолання перешкод.

Ці елементи туризму необхідні геологам, гляціології і іншим фахівцям для професійної діяльності. У фонових видах фізичної культури елементи спортивно-оздоровчого туризму використовуються в цілях активного відпочинку, а в оздоровчо-реабілітаційної фізичної культури як засіб лікування захворювань і постанови нормального функціонування організму з урахуванням екологічних, кліматологічних і курортологічних факторів туристичних центрів.

У спортивно-оздоровчому туризмі досить ефективно реалізуються не тільки специфічні функції фізичної культури: освітні, прикладні, спортивні, рекреативні і оздоровчо-реабілітаційні. Спортивно-оздоровчий туризм має велике виховне значення, він використовується як засіб фізичного, естетичного, трудового, морально-етичного, патріотичного виховання нового покоління, як засіб пізнання навколишнього середовища і людини в природних умовах.

Всі види виховання в туризмі реалізуються комплексно, в природних умовах, без акцентування уваги туристів на виховних завданнях спортивно-оздоровчого туризму. Цю природність виховного процесу в спортивно-оздоровчому туризмі можна проілюструвати на прикладі будь-якого туристського походу: пересування з рюкзаком і подолання природних перешкод - фізичне виховання; краса навколишньої природи - естетичне виховання, приготування їжі, вміння виконувати різноманітну роботу

- трудове виховання; взаємини учасників походу, необхідність взаємодопомоги, дисципліни, відповідальності - морально-етичне виховання; знайомство з природними багатствами своєї країни, з її історичними та культурними пам'ятками - патріотичне виховання.

Оздоровче, культурно-пізнавальне і виховне значення спортивно-оздоровчого туризму важко переоцінити.

Розуміння значення спортивно-оздоровчого туризму з соціальної точки зору вироблялося десятиліттями і в даний час зв'язується: з ефективним засобом життєзабезпечення людини в природних умовах, оздоровлення, фізичного і духовного розвитку людини; з естетичним і морально-вольовим вихованням; з пізнанням історії і сучасності, культур і звичаїв місцевого населення, з дбайливим ставленням до природи і повагою національних традицій.

В спортивно-оздоровчому туризмі досить добре розвинена нормативна база, пов'язана з організацією та проведенням спортивних походів, туристських змагань та інших заходів.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ У СВІТІ

2.1. Аналіз розвитку спортивно-оздоровчого туризму за кордоном

На світовому рівні спортивно - оздоровчий туризм є одним з динамічних видів туризму, який постійно розвивається.

У світі існує ціла індустрія активного туризму - Adventure Travel, яка формує певні вимоги до їх організації і безпеки, одязі, спорядження, харчування

Світовий ринок спортивного туризму оцінюється в \$ 800 млрд. За прогнозами британського аналітичного агентства Technavio, його оборот до 2023 року зросте на 41% і складе \$ 4,31 трлн. Щорічно в нього залучаються від 12 до 15 млн осіб, і в короткостроковій перспективі щороку приріст становитиме 6%. Це наслідок трьох причин: підвищення рівня добробуту населення; підвищена перевага спортивного туризму як способу вийти із зони комфорту; зростаючий внесок галузі в зростання ВВП і зайнятість населення. Підтвердженням тому і зростання ринку оздоровчого (wellness) туризму. Якщо в 2015 році сектор оцінювався в \$ 563 млрд, в 2018 м - вже в \$ 639 млрд.

Динамічно розвивається водний туризм - організація подорожей на різних судах по річках, озерах, морях і водосховищах. Все більшу популярність на території України набирає рафтинг - сплав по порожистих річках на великих надувних безкаркасних судах - рафтах, які володіють великою плавучістю, надійні, стійкі на воді і зручні для розміщення групи туристів.

З появою цього виду судна сплав по бурхливих річках перестав бути привілеєм туристів-водників, протягом багатьох років традиційно здійснювали ризиковані самодіяльні походи на байдарках і плотах.

Основними центрами проведення рафтинг-турів є Західна Україна. Існують цікаві маршрути, програма яких дозволяє не тільки попрацювати веслами, а й познайомитися з красою диких і заповідних районів нашої країни [16, с.178].

Спортивно-оздоровчий туризм може стати одним з головних видів туристської діяльності в світі, в ряді регіонів створити основу для стійкого розвитку економіки. Спортивно-оздоровчий туризм на природі в поєднанні з отриманням знань в області історії і географії рідної країни дає можливість людям, втомленим від впливу техногенного середовища, не тільки відновити захисні функції організму, але і в цілому - є перспективним напрямком в раціональному природокористуванні, збереженні культури, освіти, вихованні та формуванні світогляду.

Спортивно-оздоровчий туризм проявляється у формах як поїздки туристів-індивідуалів, так і організованих груп туристів з метою занять спортом або відвідування великих спортивних заходів: змагань, чемпіонатів, олімпіад.

Спортивно-оздоровчий туризм, як правило, передбачає, що потенційними споживачами даного виду послуг будуть люди, що не займаються професійним спортом, які доручають організацію зазначених подорожей спеціалізованим туристичним фірмам, організаціям, клубам.

Якщо подорожують професійні спортсмени, то це самодіяльний туризм. Помітна тенденція останнього часу - все зростаючий попит на активний відпочинок як в своїй країні, так і за кордоном.

Не викликає сумніву факт, що сучасна людина веде малорухливий спосіб життя. У зв'язку з недоліком фізичної активності цю роль виконує спорт [14].

Спортивно-оздоровчий туризм є одним з видів активного туризму, сприяє задоволенню потреби людини в занятті спортом (активний туризм). Також турист, подорожуючи з метою відвідування спортивних заходів, відчуває причетність до спортивних змагань.

Тим самим задовольняється його потреба як вболівальника (пасивний туризм). При занятті спортивним туризмом людина отримує можливість познайомитися з культурою народу, що проживає в районі подорожі, отримати емоційне задоволення від споглядання чудових природних ландшафтів.

Спортивно-оздоровчий туризм відрізняється від інших видів туризму тим, що дає можливість людині відвідати різного роду спортивні об'єкти і споруди; музеї і зали спортивної слави; спортивні парки, включаючи водні та стрибкові (на лижах і bangu); туристичні маршрути, розроблені для вивчення природи; спортивні магазини [3].

Говорячи про «спортивно-оздоровчий туризм» як вид спорту, треба мати на увазі численні прикладні напрямки його розвитку, що визначають масовий його характер. Це саме спортивно-оздоровчий туризм, активний відпочинок в природному середовищі та ін., що створюють передумови для залучення молодого населення до занять спортом і фізичною культурою в старшому віці.

На сьогоднішній момент спортивно-оздоровчий туризм класифікується на: пішохідний, лижний, гірський, водний туризм, спелеотуризм, альпінізм, дайвінг і ін. [4]. Одним із сучасних видів спортивно-оздоровчого туризму вважаються фітнес-тури, що поєднують в собі основні принципи активного проведення вільного часу і нові методи організації фізичних вправ.

На українському ринку туризму фітнес-тури, незважаючи на недавню появу, зуміли здобути собі величезну популярність серед любителів активного відпочинку і стали гідною альтернативою пасивного відпочинку на пляжі.

Проходять в тих же природних умовах, вони мають більше можливостей для фізичного та емоційного вдосконалення. Такий тур може поєднувати в собі як пілатес або аквааеробіку прямо в морі, так і заняттях східними єдиноборствами. Окрім тренувань, тур включає в себе відвідування лекцій з основ раціонального харчування, екскурсії, дискотеки і дружні вечори в природній зоні.

Даний тур цікавий перш за все серйозно захопленим фітнесом і бажають зберегти свою спортивну форму і під час відпустки. В основному такий тур цікавий для жінок.

Мандрівні ставлять перед собою різні цілі, це і бажання схуднути, що особливо актуально для жінок після пологів, так як за двотижневу подорож є

реальна можливість схуднути за умови раціонального харчування і занять фітнесом.

Регулярні спортивні заняття, що проводяться на свіжому повітрі, зміцнюють серцево-судинну і дихальну системи, нормалізують тиск, поліпшують гнучкість і рухливість суглобів.

В щоденні тренування, крім фітнес-програм, можуть бути включені танцювальні заняття. Організацією подібних програм рідко займаються туроператори.

В основному це цікаво великим фітнес-клубам, які займаються підготовкою спортивно-оздоровчих програм і направляють своїх тренерів в якості супроводжуваних груп.

Організація фітнес-туру є результатом взаємодії фітнес-клубу і туристичної компанії. Туристична компанія займається організацією технічних питань: авіаперевезення, трансфери, розміщення в готелі, страховки.

Таким чином, фітнес-тур - сучасний тренд спортивно-оздоровчого туризму в світі, що поєднує в собі головні принципи активного проведення вільного часу і нові методи організації занять фізичною культурою.

Характерною особливістю спортивно-оздоровчого і спортивного туризму є безпосередня і тісний зв'язок з природними ресурсами, з пізнанням природних явищ і проблемами екології.

Дані види туризму не викликають виснаження природних ресурсів, прагнучи звести до мінімуму негативні впливи на природну спадщину, що дає можливість стійко розвивати туристичну діяльність.

Спортивно-оздоровчий туризм базується на виборі шляху проходження, який допомагає оптимальним чином задовольняти потреби учасників цієї діяльності. Маршрут є одним з важливих елементів при формуванні туристичного продукту.

Маршрути можна поділити на: оздоровчі маршрути, при проходженні яких турист не відчуває надмірні фізичні навантаження і які в більшості випадків

переслідують екскурсійно-пізнавальні цілі і призначаються для широких верств населення; маршрути вихідного дня - шлях прямування з туристськоекскурсійними цілями в період вихідного дня, кінця робочого тижня, невеликі за протяжністю (від 5 до 25 км) походи та екскурсії; спортивні маршрути, які призначені для добре фізично підготовлених людей і які розрізняються за категоріями спортивної класифікації в залежності від їх складності. Окремим видом маршрутів є туристські стежки.

Їх призначення - походи організованих і самостійних індивідуальних, сімейних груп туристів. Туристські стежки обов'язково обладнані покажчиками, є місця для відпочинку, у багатьох випадках для проходження по них застосовуються спеціальні карти або підготовлені маршрутні листи з їх описом. З 20-х років минулого століття в США знаходиться розмічений маршрут - Апалачська стежка, призначений для пішохідного туризму.

Його довжина - 3,5 тис. Км. Всього в США існує 12 національних стежок. Пішохідні стежки є і в Канаді. Створюються «зелені коридори» також в Західній Європі. Наявність природно-рекреаційних умов сприяє організації спортивних турів, в зв'язку з цим можуть бути створені пішохідні стежок.

Як і в кожній галузі, тут є свої країни-лідери.

У спортивному туризмі це США, Великобританія, Німеччина, Італія, Іспанія, Данія, Швеція та Фінляндія. У деяких країнах доходи від спортивного туризму перевищили поріг 25% від загальної суми туристичних надходжень. А в Австралії поставили рекорд - 55%.

Значні вкладення в галузь роблять і країни, що розвиваються, що також збільшує зростання світового ринку. А спортивні фестивалі стали успішно конкурувати з музичними, додає експерт комітету з розвитку спортивних і фітнес-послуг. Так, фітнес-фестиваль в Дубаї Dubai Fitness Challenge, де було представлено 250 різних спортивних розваг, в минулому році відвідало близько мільйона чоловік.

Є й світові лідери серед компаній-туроператорів, що спеціалізуються на спортивному туризмі. Тут знову на коні британці. Зокрема, ВАС Sport надає спортивні поїздки і тури для великих спортивних змагань по всьому світу. Це індивідуальні та групові пакети на Формулу 1, Гран-прі, міжнародний футбол, великі турніри з гольфу, регбі, тенісу. А ITC Sports Travel став провідним постачальником ексклюзивних зарубіжних спортивних турів і індивідуальних подорожей.

В цілому, спортивний туризм дозволяє досягти трьох цілей: розширити традиційний туристичний сезон; залучити новий потік відвідувачів; створити або покращити імідж певного туристичного регіонального напрямку.

Спортивний туризм - одна з найдоступніших рекреаційних форм проведення дозвілля населення, він орієнтований на всі соціально-демографічні групи, незалежно від віку та гендерних відмінностей.

В цілому сфера надання туристичних послуг та надання турпродукту є великим та динамічним сектором економіки, в основному недержавним, однак варто відзначити, що в ньому присутні і державні та муніципальні установи, що надають спортивний продукт.

Комерційну діяльність в даному секторі економіки здійснюють різні комерційні організації (туроператори, турагенти, готелі, перевізники тощо), а також некомерційні організації (громадські організації, фонди і т.д.).

Однак роль держави в цьому секторі економіки не можна применшувати. При державному регулюванні туристичної діяльності в Україні здійснюється:

- визначення пріоритетних напрямків розвитку туризму в Україні;
- нормативне правове регулювання в сфері туризму;
- розробка і реалізація національних, галузевих цільових та регіональних програм розвитку туризму;
- сприяння в просуванні туристичного продукту на внутрішньому та світовому туристичних ринках;

- захист прав і інтересів туристів, в тому числі надання їм екстреної допомоги, а також забезпечення їх безпеки; сприяння кадровому забезпеченню в сфері туризму;
- розвиток наукових досліджень в сфері туризму; стандартизація і класифікація об'єктів туристичної індустрії;
- формування та ведення єдиного національного реєстру туроператорів; інформаційне забезпечення туризму;
- створення сприятливих умов для розвитку туристичної індустрії; надання державних послуг в сфері туризму;
- взаємодія з іноземними державами і міжнародними організаціями в сфері туризму, в тому числі через представництва уповноваженого Кабінетом Міністрів України [15].

Розглядаючи особливості стратегічного підходу до планування розвитку спортивного туризму, можна виділити наступні складові: націленість на довгострокову перспективу; розвиток цілісного і інтегрованого планування, контролюючого процес змін через формування довгострокових цілей туристського розвитку; орієнтацію процесу прийняття рішень на розгортання наявних туристських ресурсів, багато в чому визначальну курс майбутнього розвитку туризму.

При стратегічному підході до планування проявляються переваги даного підходу, які виражаються:

1) в зацікавленості регіону і міста, що приймає спортивний захід, в економічно ефективному використанні накопиченого на туристичних підприємствах потенціалу з метою вирішення проблем свого комплексного розвитку;

2) у спільній роботі державних, регіональних структур і суб'єктів господарювання з вироблення спільних ініціатив в області спортивного туризму, що дозволяє встановити і грамотно розподілити ролі і відповідальність кожної із зацікавлених сторін;

3) в стратегічному підході, який передбачає оцінку характеру впливу сфери спортивного туризму на навколишнє, економічну і соціальну середовища.

За останні 50 років в Україні створено величезний інтелектуальний потенціал, який сформував в кінцевому підсумку національний вид спорту - спортивний туризм. До 1990 року спортивно-оздоровчий туризм як суспільний рух було реалізовано через систему туристичних клубів за часів совєтів по туризму та екскурсіях.

Однак найважливішим моментом є виділення спортивно оздоровчого туризму, як пріоритетний напрям всередині спортивного туризму.

У спортивній політиці Україні сьогодні сформульовані і заплановані для реалізації досить амбітні цілі. Вони включають досягнення Україною лідируючих позицій в області світового спорту; створення спеціальних умов для тренування спортсменів; створення умов для розвитку дитячого спорту і підвищення здоров'я громадян через їх залучення в спорт. Однак саме слово «амбітні» говорить сама за себе - велика ймовірність, що всі дані аспекти не будуть реалізовані в потрібні терміни або ж не будуть реалізовані взагалі.

Вирішити всі перераховані вище завдання можливо, лише сформувавши сучасну, доступну і зручну інфраструктуру, в першу чергу за рахунок будівництва спортивних споруд і об'єктів [2]. Таким чином, будівництво сучасних спортивно-рекреаційних комплексів (СРК) виступає однією з найважливіших соціальних завдань, покликаних відродити спорт в його масовій та професійній формах.

У сучасній Україні організований спортивний туризм поки тільки набирає обертів і не є поширеним видом туризму [1, с. 34-37].

Незважаючи на те, що в більшості областей України спортивний туризм отримав розвиток, розвиваються регіональні спілки спортивного туризму, існує ряд перешкод для активізації даного процесу.

В цілому, українські туристи поки ще недостатньо захоплені спортивно-оздоровчим видом туризму. За даними статистики, є негативна тенденція

зниження чисельності осіб, які подорожують з метою спортивно-оздоровчого туризму [4]. Певними стимулюючими факторами розвитку даного виду туризму стають масові спортивні події, що відбуваються в Україні.

Однак спортивний подієвий туризм безпосередньо не обумовлює собою зростання спортивно-оздоровчого туризму. Про це свідчить негативна тенденція, відзначена вище. Мабуть, потрібна зміна свідомості населення, за допомогою позитивної пропаганди різних способів активного відпочинку.

Спортивно-оздоровчий туризм в сучасній інтерпретації включає в себе також фітнес-туризм. Він поєднує принципи активного проведення вільного часу і нові методи організації занять фізичною культурою.

Особливістю фітнес-туризму є його переважно груповий характер. Якщо для спортивно-оздоровчого туризму властива як групова, так і індивідуальна траєкторія, то фітнес-тури, як правило, включають групи активно подорожують і виконують функцію, крім загального фізичного оздоровлення, також і функції групової психотерапії за допомогою спілкування.

Особливостями спортивного туризму виступають: природно-рекреаційні умови (природне середовище або штучно створені умови); широка матеріально-технічна база; кваліфіковані тренерські кадри (тренери та інструктори з відповідного виду спорту); волонтери (для організації занять і дозвілля туристів) [5].

Спортивно-оздоровчий туризм має тісну прив'язку до природних умов і ландшафтів. В Україні досить багато зон, які містять в собі високий потенціал для розвитку даного виду туризму, що зумовлено особливостями природно-географічних умов. Даний фактор є цілком сприятливим для розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні. Позитивним аспектом спортивно-оздоровчого туризму є «ненанесення» збитку екосистемі. Це дає можливість зберігати природні зони в первозданному вигляді і стійко розвивати туристичну діяльність.

Наступний фактор - широка матеріально-технічна база. На даному етапі розвитку туризму в Україні цілком є передумови для розвитку такої бази: в мегаполісах і великих містах, де проводилися або планують проводитися спортивні заходи, створені і функціонує ряд спортивних об'єктів. Однак дані об'єкти поки ще слабо використовуються, перш за все, з огляду на їх високу вартість користування для споживача. Очевидно, що невирішеність цієї проблеми призведе до поступового зносу спортивних об'єктів, їх руйнування і подальшої незатребуваності. Проблема очевидна, і вона вимагає свого вирішення.

Кваліфіковані тренерські кадри як фактор розвитку спортивно оздоровчого туризму швидше стримує, ніж сприяє його розвитку в сучасній Україні. Підготовка тренерського штабу проводиться часто без урахування потреб контингенту. І тим більше, дані потреби поки що слабо вивчаються і досліджуються. Що стосується такого фактора як волонтери, то його вплив, скоріше, позитивно: в Україні склалася ціла індустрія підготовки волонтерів, в рамках проведених масових спортивних заходів світового, національного і регіонального масштабів.

Таким чином, оцінюючи перспективи розвитку спортивно оздоровчого туризму в Україні, можна говорити про наявність сприятливих і стримуючих факторів. До першої групи належать природно-кліматичні умови, різноманітний і багатий ландшафт; наявність досвіду організації масових спортивних подій і відповідна матеріально-технічна база під них; наявність школи волонтерів в масштабі країни і її регіонів. У той же час, до другої групи факторів відносяться недовикористання потенціалу кадрів і їх не достатня підготовка для спортивно-оздоровчого туризму; недовикористання матеріально-технічної бази; відсутність спеціальних досліджень попиту туристів і їх потреб на спортивно-оздоровчий туризм; відсутність необхідної культури і пропаганди даного виду туризму серед населення.

Отже, від рівня розвитку даних факторів і ступеня вирішення зазначених проблем залежатимуть перспективи розвитку спортивно оздоровчого туризму в Україні

В цілому, в даний час, рівень стану спортивно-оздоровчого туризму в Україні можна охарактеризувати:

1) по-перше, як стабільний. Стабільний розвиток спостерігається в регіонах України за такими основними видами спортивного туризму як: водний, пішохідний, гірський, лижний, велосипедний і автомобільний. Варто відзначити і вікові категорії, які віддають перевагу заняття цими видами спортивного туризму: юніори та юніорки (14-16 років); юнаки та дівчата (14-15 років). Але найбільша перевага відводиться пішохідним дисциплінам;

2) по-друге, як зростання рівня організації проведених змагань заходів, що одночасно супроводжується і зростанням числа іменитих учасників;

3) по-третє, як підвищення якості підготовки кваліфікованих спортсменів і суддів;

4) по-четверте, як збільшення числа учасників спортивного туризму з вищих, середньо-спеціальних і загальноосвітніх навчальних закладів більшості регіонів України

5) по-п'яте, як зростання фінансування спортивного туризму з регіональних і муніципальних бюджетів (нагородна атрибутика більшості випадків фінансується виключно з коштів бюджету);

6) по-шосте, як зростання взаємодії регіональних органів виконавчої влади в галузі фізичної культури і спорту. Результати та їх обговорення.

Слід зазначити і практику комерційного спортивного туризму, яка, як видається, має тенденцію нарощування і посилення ролі в розвитку спортивного руху.

Для вирішення показаних проблем, пов'язаних з розвитком спортивного туризму, необхідно прийняти ряд наступних заходів, таких як:

- фізичне, моральне і патріотичне виховання підростаючого покоління та молоді, пропагують заняття спортом / спортивним туризмом;
- посилення уваги до розвитку спортивного туризму та ефективному вирішенню виникаючих проблем (наприклад, розвиток дитячо-юнацького спорту);
- оновлення системи підготовки висококваліфікованих фахівців зі спортивного туризму;
- формування сучасної науково-методичної бази міжнародного рівня;
- зростання залучення коштів з бюджетів різних рівнів, а також з позабюджетних джерел - комерційних джерел фінансування;
- зростання проведення спортивно-масових та видовищних заходів, спрямованих на популяризацію спортивного туризму;
- цілорічна і своєчасне коректування програмних заходів, на базі сформованих поточних результатів;
- посилення контролю над процесом виконання програмних заходів;
- розробка науково-методичної бази та активне її впровадження в учбово-тренувальний процес для успішного функціонування спортивного туризму [2].

Таким чином, для подальшого розвитку і популяризації розвитку спортивного туризму, залучення підростаючого покоління до регулярних занять фізичною культурою і спортом / спортивним туризмом, необхідно сформувати і створити додатково умови для масового розвитку спорту і зміцнення позицій українських спортсменів на міжнародному рівні.

Туризм загалом, і спорт та відпочинок зокрема, є одним з найприбутковіших видів бізнесу у світі. За даними Всесвітньої туристичної організації, він використовує близько 7% світового капіталу, забезпечує роботою всіх 16 людей на планеті, на нього припадає 11% світових споживчих витрат і генерує 5% всіх податкових надходжень. Ці цифри відображають прямий економічний вплив індустрії спортивного туризму. Індустрію медичного

туризму, що зароджується, називають одним з найважливіших явищ ХХ-ХХІ століття.

Спортивно-оздоровчий туризм можна розділити на пішохідний, гірський, водний, лижний, спелеологічний, велосипедний, вітрильний, автомобільний, мотоциклетний і кінний та їх комбінації. Останнім часом все більшої популярності набувають нові напрямки спортивно-оздоровчого туризму, такі як екстремальні, пригодницькі та далекі подорожі на яхтах, а також комбіновані подорожі. Залежно від віку, спортивно-оздоровчий туризм може включати дитячий, молодіжний, дорослий, старший, сімейний та різновіковий туризм. Спортивно-оздоровчий туризм включає в себе спортивний, освітній, навчальний, дослідницький, екологічно орієнтований та їх комбінації [4, с. 28].

За видами діяльності СОТ досягає своїх цілей шляхом організації та проведення екскурсій, спортивних турів, змагань, експедицій, екстремальних спортивних турів та шкіл спортивного туризму для підготовки гідів та тренерів зі спортивного туризму. Західна Європа приваблює близько 65% міжнародних туристів. Розвитку міжнародного спортивно-оздоровчого туризму в регіоні сприяють такі природні фактори, як ландшафтна мозаїка та поєднання прибережних і гірських територій. Зарубіжна Європа є провідним світовим регіоном спортивно-оздоровчого туризму: Її частка у світових туристичних потоках перевищувала 60% на початку 1960-х років і зросла до 65-70% на початку 1990-х років, незважаючи на конкуренцію з боку США, Австралії та багатьох інших країн [1, с.143]. Стабільні туристичні потоки призвели до поступового формування дуже різних туристично-рекреаційних зон у Західній Європі, де спеціалізація туристичної функції є визначальною або однією з найважливіших. Що стосується регіонів гірського туризму, то Альпи знаходяться в авангарді цієї тенденції. Їх відвідують від 80 до 150 мільйонів людей на рік. Піші прогулянки популярні на висоті до 500 м, лижний спорт - на висоті 1000-2000 м, а альпінізм - на висоті 2000-3000 м, що робить Альпи типовим цілорічним місцем для занять спортом і рекреації.

Основними країнами спортивного та рекреаційного туризму в регіоні були і залишаються Швейцарія та Австрія (12%), де доходи від туризму становлять 8% ВВП. До німецьких гірськолижних курортів належать Оберхоф та Обервізенталь [5, с. 198]. Напрямами розвитку рекреаційної діяльності в Європі загалом є розвиток транспортної інфраструктури та готельних проєктів, залучення інвестицій у туристичну сферу, підвищення суспільно-політичної культури, організація дозвілля та рекреаційних заходів для відпочиваючих (розвиток спортивних та лікувально-оздоровчих центрів, наприклад, таласотерапії), охорона навколишнього середовища на національному рівні, розвиток, організація та поширення спортивно-рекреаційних видів діяльності (велоспорт, гольф, гірські лижі, серфінг тощо). Аналізуючи розвиток спортивно-оздоровчого туризму на американському континенті, можна виділити наступні регіони: Макрорегіони США, Центральної та Південної Америки [12].

Особливо в останні 25 років у США спостерігається низка "велнес-бумів", що активізували велнес-бізнес та активне залучення держави (наприклад, Офіс Президента, департаменти освіти штатів, шість парків, державні агентства з активного відпочинку при Міністерстві внутрішніх справ, департаменти охорони здоров'я штатів тощо). США визнані батьківщиною багатьох екстремальних видів спорту (паркур, скейтбординг, BMX (Bicycle Moto Extreme), велотріал, катання на ковзанах, скелелазіння та ін.) [8, с. 89]. Рекреаційно-туристичні послуги в країнах Карибського басейну постійно урізноманітнюються, але основними видами туризму на сьогодні є пляжний, активний, лікувально-оздоровчий, екологічний, діловий, а також морські круїзи та медовий місяць. Пляжний відпочинок в острівних країнах доповнюється низкою активних видів діяльності, таких як сафари в джунглях і глибоководна риболовля. Сьогодні туризм і туристична діяльність стрімко диверсифікуються в усіх напрямках. Острови лідирують в екскурсіях на яхтах і підводних човнах, мальовничих польотах на гелікоптерах і відвідинах печер Гаррісона з їх карстовими печерами, сталактитами і сталагмітами. На Карибах стрімко розвивається дайвінг.

Підводний світ місцевих коралових рифів дуже цікавий. Регіон характеризується дуже захоплюючими підводними печерами і кавернами, а також можливістю зануритися до багатьох кораблів, що затонули тут. Карибське узбережжя визнано одним з найпопулярніших регіонів для віндсерфінгу у світі. Якщо аналізувати південноамериканський регіон, то найбільшою країною є Бразилія, яка наразі є країною екстремального туризму[26].

Спортивний туризм в країні базується як на зростаючій інфраструктурі спортивної індустрії, так і на наявних природних умовах і ресурсах. Природні умови та ресурси підходять для яхтингу, віндсерфінгу, риболовлі та полювання. В азійському макрорегіоні Китай є єдиною країною у світі, яка розташована в шести кліматичних зонах. Помірний, помірно-теплий і субтропічний пояси охоплюють більшу частину Китаю і забезпечують ідеальні умови для розвитку всіх видів спортивного та рекреаційного туризму, включаючи пішохідний, гірськокожний, водний і особливо гірський туризм. Країна в цілому, і східна частина зокрема, має досить густу мережу автомобільних доріг різних класів, що важливо для розвитку автомобільного та велосипедного туризму [2, с. 394]. Вступ до СОТ є ключовим положенням "Концепції розвитку фізичної культури і спорту Китаю до 2010 року", тобто 40% населення охоплено фізичною культурою і спортом, що органічно поєднується з комплексними заходами, які вживаються для поліпшення здоров'я всього населення. Як наслідок, Китай поступово стає світовим лідером у галузі спорту[23].

Сьогодні спортивно-оздоровчий туризм набуває все більшої популярності в усьому світі. Перше, що може спасти на думку, це те, що спортивно-оздоровчий туризм призначений лише для тих, хто професійно займається спортом, але це не так. Спортивно-оздоровчий туризм - це часто про любителів та ентузіастів, які готові здійснювати довгі подорожі та витратити більше, ніж вони могли собі уявити, на улюблене спортивне спорядження та заняття. Спортивно-оздоровчий туризм пропонує більш активний вид відпочинку, приваблюючи групи та сім'ї, "поєднуючи" можливість тренуватися та брати участь у спортивних заходах з

відпочинком та дозвіллям. Як згадувалося в попередніх параграфах цього розділу, спортивно-оздоровчий туризм має широкий спектр видів діяльності, що класифікуються як спорт і рекреація.

Дуже популярним видом спортивно-оздоровчого туризму у світі є трекінг. Кваліфікаційне дослідження зосереджується на цьому виді туризму, оскільки він є актуальним в умовах пандемії, пов'язаний з відпочинком на свіжому повітрі та не вимагає спеціального обладнання чи навичок. Хайкинг - це аббревіатура для позначення пішохідних прогулянок по пересіченій місцевості маркованими та підготовленими стежками. Хайкинг відкритий для всіх, від студентів до пенсіонерів, і з кожним роком все більше людей у всьому світі займаються цим видом спорту. У Чехії він називається "виходом на природу" і дає людям можливість розім'яти застоюні м'язи, побачити краєвиди, недоступні з автостради, зустрітися з дикою природою і послухати тишу. При цьому можна залишатися в безпеці на спеціально обладнаних стежках, які починаються і часто закінчуються біля кафе і барів[23].

Філіп Буссемер, який жив у Баден-Бадені наприкінці 19 століття, вважається "винахідником" пішохідних прогулянок у сучасному розумінні. Поруч зі своєю галантерейною крамницею він відкрив перший у світі туристичний інформаційний центр. У той час піші прогулянки лісовими стежками Шварцвальду ставали популярними, і Буссемер першим почав продавати туристам карти туристичних маршрутів із зазначенням розташування ресторанів, оглядових майданчиків та місць для відпочинку [1]. Сьогодні у світі існує багато добре обладнаних пішохідних маршрутів, а туристичні карти доступні у всіх туристичних центрах. Деякі стежки можна пройти за кілька годин, інші - за кілька днів або навіть за місяць. Туристи часто вирушають у походи на вихідних і проходять відстані від 5 до 15 кілометрів на день. З початком пандемії коронавірусу люди в усьому світі стали більш фізично активними і частіше бувають на свіжому повітрі. Робота вдома може викликати лихоманку і депресію, але в багатьох випадках це також призводить до того, що

люди проводять занадто багато часу в дорозі. На тлі обмежень на поїздки та відпустки, закриття або не відкриття оздоровчих клубів і тренажерних залів, а також поточного літнього сезону не дивно, що участь у велосипедних, піших і фітнес-прогулянках зростає[24].

У наш час трекінг популярний серед тих, хто цікавиться пішим туризмом. Це, мабуть, найпростіший новий вид спорту, який можна освоїти, для цього не потрібно брати уроки, потрібно лише проявити кмітливість і почати з правильного спорядження для безпеки та комфорту. Давайте розглянемо кілька прикладів популярних пішохідних маршрутів для туристів з усього світу [3]. По-перше, найкращим пішохідним маршрутом є Пеннінський шлях в Англії. Простягаючись на 268 миль (431 км) від гірського району Дербішир до кордону з Шотландією, Пеннінський шлях є найвідомішою пішохідною прогулянкою на великі відстані у Великобританії. Маршрут займає близько трьох тижнів і пролягає через пересічену болотисту місцевість на схід від Манчестера, перетинає Йоркширські Дейли, а потім перетинає стародавню лінію кордону Адріанової стіни в Шотландії. Цей маршрут рекомендується любителям активного відпочинку, туристам і тим, хто може впоратися з дивовижною мінливою погодою Великобританії. Далі йде Каміно де Сантьяго-де-Компостела в Іспанії. Каміно, також відомий як "Шлях Святого Якова", - це не один шлях, а серія різних паломницьких маршрутів, які закінчуються в храмі Святого апостола Якова в кафедральному соборі Сантьяго-де-Компостела. Найвідомішим маршрутом у наш час є шлях з французьких Піренеїв на північ Іспанії [28].

Рехвег - ще один популярний маршрут між Австрією та Німеччиною. Дев'ятиденний маршрут починається у Фюссені в Баварії і пролягає вздовж річки Рехвег до її витоків в австрійській провінції Форарльберг. Маршрут проходить повз королівський замок короля Баварії Людвіга II, чисті озера та Національний парк Тірольський Лютш - заповідну територію з пишними луками, прозорими водами та гірськими козами, що зустрічаються повсюди. Маршрут розроблений

для самостійних прогулянок, але туристична організація забезпечує проживання та харчування, а це означає, що учасникам потрібно лише взяти з собою власне туристичне спорядження.

2.2. Використання інноваційного підходу у спортивно-оздоровчому туризмі: зарубіжний досвід

Екстремальний туризм - є одним із найперспективніших секторів сучасної індустрії дозвілля та розваг. Не існує універсального визначення того, що таке екстремальний спорт і туризм. Звичайно, існують професійні види діяльності та дозвілля, пов'язані з серйозним ризиком для життя і здоров'я (наприклад, польоти на різних літальних апаратах, скелелазіння, глибоководні занурення тощо), але те, що для одних є екстримом, для інших може бути просто роботою. Один і той самий маршрут може бути виснажливим для новачка (наприклад, для початківців у велоспорті, каякінгу або альпінізмі), але для тренуваного туриста або спортсмена це може бути просто прогулянка [28].

В умовах сидячого способу життя сучасних людей, особливо в містах, далеко не всі займаються спортом або регулярно рухаються, тому зупинка громадського транспорту більш ніж за 100 метрів від дому для багатьох людей вже є значним тягарем.

У туристичному секторі з'явилося багато нових екзотичних термінів: "трекінг", "рафтинг", "джип-сафарі", "дайвінг" і т.д. Але при найближчому розгляді це все ті ж старі добрі пішохідний, водний, автомобільний і підводний туризм. Поряд з традиційними способами активного відпочинку та розваг, туризм останніми роками пропонує абсолютно нові, навіть екзотичні, варіанти використання вільного часу.

Наприкінці 20-го - на початку 21-го століття екотуризм набув значного поширення і часто асоціюється з екстремальними видами діяльності. Наразі не

існує жодної класифікації екстремального туризму чи відпочинку. Причиною цього, як уже зазначалося, є відносний характер екстремальності. Далі інновації у сфері екстремального туризму будуть розглянуті по черзі, виходячи з принципів середовища, в якому вони відбуваються.

Тренінг, або пішохідний туризм - один з найпоширеніших видів туризму[31].

Незважаючи на якісний і кількісний розвиток багатьох видів транспорту, пішохідні маршрути не тільки не втратили популярності, але й завжди були одним з найулюбленіших видів відпочинку, особливо серед жителів розвинених країн. Великий Розрив США (довжиною 4200 км), який простягається від канадського кордону через каскади і гори Сьєрра-Невада до Мексики, Шлях древніх від Куско до Мачу-Пікчу в Центральних Андах, Стежка інків у Перу, а також 80-кілометровий Наземний трек на австралійському острові Тасманія - ось деякі з найвідоміших у світі пішохідних маршрутів Щороку національні туроператори розробляють велику кількість нових пішохідних маршрутів.

Трекінг-тури - це пішохідні маршрути протягом декількох днів (до 10-14 днів) у супроводі інструктора-провідника. У трекінг-турах ви несете власний рюкзак, спальний мішок, невеликий намет, їжу та медикаменти, влаштовуєте тимчасові стоянки та готуєте їжу самостійно.

Потрібно бути готовим до різних випробувань, таких як перехід вузькими підвісними мостами через ущелини, круті скелі та гірські стежки, а також водні потоки. Також необхідне спеціалізоване спорядження, таке як спеціальний одяг, взуття, мотузки, плоти та компаси. Трекінг-тури можуть бути повністю самостійним туристичним продуктом або компонентом інших продуктів. Трекінгові тури також включають так звані крос-кантрі тури. Крос-кантрі тури - це подорожі між країнами або континентами, що поєднують різні етапи мандрівки. Такі маршрути зазвичай пролягають через природні національні парки та заповідники, де туристи здійснюють піші прогулянки, відвідують унікальні природні заповідники, знайомляться з рідкісними видами рослин,

Трекінг дозволяє людям спостерігати за тваринами та птахами в їхньому природному середовищі існування.

Хоча трекінг (або походи, екскурсії) є одним з найбезпечніших видів туризму, за певних умов він може бути екстремальними. Маршрути можуть пролягати через складну місцевість, таку як гори, густі ліси (наприклад, тайга), болота, тундра, напівпустелі та пустелі. У цьому випадку важливо, щоб учасники були у схожому фізичному стані та мали спеціальну фізичну підготовку. Останніми роками набув популярності термін "тріатлон". Це означає серію туристичних заходів, у тому числі піших походів, що здійснюються кількома групами за узгодженим маршрутом у певному регіоні. Сюди входять такі види діяльності, як прогулянки з рівнем складності 4, 3 і 2, організація базових таборів, робота рятувальних команд тощо[25].

Альпінізм - один з найскладніших і найнебезпечніших видів туризму. Альпінізмом займаються в усіх країнах, де є гори. Альпіністи регулярно зустрічаються по всьому світу. Піднімаючись на льодовики, вони іноді роблять несподівані відкриття. В Альпах, наприклад, можна знайти останки тварин і людей з різних періодів, включаючи льодовиковий період. На початку 1990-х років альпіністи знайшли на льодовику Кічі-Мульджу, притоці Кавказьких гір, літак часів Другої світової війни з мертвим пілотом всередині. Їм вдалося реконструювати не тільки ім'я пілота, але й повітряний бій, в якому він загинув. Скелелазіння багато в чому схоже на альпінізм, але все ж відрізняється від альпінізму тим, що існують різні варіанти (наприклад, з технічним спорядженням або без нього). Популярність цього виду діяльності настільки висока, що скеледроми будують навіть там, де немає скель (наприклад, у спортивних центрах, технічних центрах, міні-парках екстремальних розваг і т.д.) [28].

Велосипедний туризм - був, а в деяких країнах і досі залишається одним з основних видів технічного транспорту. Разом з трекінгом і верховою їздою велосипед став невід'ємною частиною екотуризму. Окрім звичайних

велоподорожей простими, безпечними маршрутами, розвинулися також екстремальні велоподорожі більш складними маршрутами. Ці маршрути часто пролягають у віддалених районах, таких як гори або пустелі. Наразі існує три типи велосипедів: дорожні, кросові та гірські. Кожен з них має сотні різних модифікацій.

Основними конструктивними особливостями гірських велосипедів є висока міцність і надійність всіх компонентів, а також поліпшена прохідність і відносно невелика вага.

Гірські велосипеди мають до 24 передач, а перемикання передач відбувається за допомогою напівавтоматичної системи. Діаметри коліс менші, встановлюються ширші шини з високим протектором. Гальма з великими колодками та більшою площею зчеплення при гальмуванні корисні для безпечного спуску з крутих пагорбів на гірських велосипедах. Рами велосипедів зварюються з товстих круглих, овальних або прямокутних труб. Висота рами менша, ніж у звичайного дорожнього велосипеда, що дозволяє велосипедисту завжди тримати ноги на землі навіть на складних ділянках маршруту і запобігає падінню. Передня вилка також виготовлена з високоміцних труб, а її крила дуже злегка зігнуті, що робить гірський велосипед більш маневреним. Широке плоске кермо дозволяє легко керувати ним на складних трасах[25].

Лижний туризм - може бути організований різними способами. Це можуть бути тури вихідного дня, катання на лижах по рівнинній або горбистій місцевості, а також короткі або багатоденні тури по пересіченій місцевості з екскурсійними або спортивними цілями. Природно, що гірськолижний туризм найбільш розвинений у засніжених скандинавських країнах. Скандинавія виділяється в цьому відношенні. У Фінляндії, Швеції та Норвегії пересуватися по снігу можна практично будь-яким способом: на лижах, санках або санях, запряжених кіньми. У цих країнах дуже популярні велосипедні сафари. Походи на снігоступах також є дуже креативною формою відпочинку.

Катання на лижах є відносно безпечним, але тривалі багатоденні походи в суворих пустельних районах (тайга, тундра, гори тощо) є досить екстремальним видом туризму. Підкорення Арктики та Антарктиди є дуже популярним напрямком для лижних подорожей. Цікаво, що окрім повітряного транспорту на гелікоптері, ці полярні підкорення досі можливі лише на лижах. У минулому такі подорожі здійснювали лише відважні вовки-одинаки або невеликі групи мандрівників, які мали бути досвідченими та підготовленими до полярних регіонів. Сьогодні, однак, будь-хто, хто має хорошу фізичну підготовку, може здійснити таку подорож. Хоча такі подорожі досить дорогі (потрібне спеціальне спорядження та транспортні засоби), кількість охочих поїхати на лижах до полярних регіонів зростає з кожним роком.

Верховий туризм- це, мабуть, найстаріші засоби пересування, якими користуються туристи та мандрівники, окрім плотів та човнів. Коні, поні, мули, віслюки, собаки, олені, верблюди, буйволи, яки, слони і лами перевозять як туристів, так і вантажі. На відміну від багатьох інших видів транспорту, ці тварини можуть проїхати там, де не можуть проїхати автомобілі та велосипеди, і побачити те, що ніколи не побачиш з літака[28].

Спелеотуризм -дослідження печер, глибоких гір, розломів і скель - одне з найнебезпечніших і найскладніших занять. Відносно недавно до цього списку додалося дослідження підземних комунікацій, населених диггерами. Варто зазначити, що навіть просте дослідження печер пов'язане зі значними небезпеками (радіація, побічні продукти родію, що накопичуються в легенях, можливе обвалення тощо). Спелеотуризм дуже різноманітний за своєю спрямованістю. Екскурсійно-пізнавальні тури організуються в печерах, спеціально обладнаних для туризму. У таких печерах туристи пересуваються спеціально прокладеними стежками і транспортом (наприклад, міні-електровозами), встановлено освітлення, їх супроводжують кваліфіковані гіді. Для відвідування обладнаних печер не потрібна спеціальна фізична підготовка. Спортивний спелеотуризм передбачає відвідування печер, які не обладнані, але

певною мірою досліджені. Такі печери, як правило, безпечні, а групи туристів супроводжуються досвідченими інструкторами[28].

Отже, підходи у спортивно-оздоровчому туризмі у багатьох країнах зазнали інтенсивного розвитку. Люди стрімко почали випробовувати на собі, щось нове і їм це сподобалося і тому розвиток у спорті набрав обертів і появляється ще більша кількість людей, яка більше захоплюється спортивно-оздоровчим туризмом.

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

3.1 Характеристика природно-рекреаційного потенціалу Полтавської області

Територія Полтавської області характеризується наявністю сприятливих природних, екологічних та соціально-економічних умов для використання внутрішніх вод як туристично-рекреаційний ресурс. Область характеризується досить розвиненою річковою мережею, що включає 146 річок і струмків (вододіли завдовжки понад 10 км), загальна довжина яких перевищує 5 тис. км. Середня швидкість рік складає в середньому 0,1-0,3 см/с, всі вони відносяться до рівнинних і придатні для високогірного використання для розвитку рибальства, відпочинку та водного туризму. У них дві довгі річки, Дніпро та Псел; дев'ять середніх (довжиною 101-500 км) та 135 малих річок (довжиною до 100 км), а також близько 1,5 тис. струмків. Найбільшими річками області за довжиною та водністю є Дніпро та його ліві притоки – Сула, Псел, Ворскла, Оріл, Хорол [1].

До інших водойм відносяться озера, болота, а також штучні канали, водосховища та ставки. Крім двох великих водосховищ (Кременчуцького та Кам'янського (Дніпродзержинського), на Полтавщині утворилося понад 60 малих водойм та понад 1,2 тис. водойм, які акумулюють значні обсяги води та займають всю площу. понад 20 тис. га [1; 11], що стосується очищення та відновлення належного стану вже наявних проміжків, можуть бути адаптовані. Водночас у фінансових питаннях вони в основному використовуються комплексно (для потреб сільського господарства та рибальства, роботи цукрових заводів, потреб промислової промисловості тощо); вони рідше обмежуються хіба що потребами спарювання птахів та риб. Одним із перспективних напрямів

господарського використання таких штучних ресурсів є рекреація, яка має органічно доповнювати інші їхні господарські функції. Ці типи водних об'єктів у регіоні в першу чергу можуть бути використані для розвитку різних видів активного та рекреаційного туризму, пляжного відпочинку, рекреації та загального оздоровлення. У цьому внутрішні водойми області підходять як неорганізованого (стихійні самодіяльні поїздки туристів без участі центральної організації), так організованого туризму (тури, організовані фірмами чи туристськими клубами). На початку освоєння потенціалу внутрішніх водних об'єктів з метою туризму та відпочинку об'єктивно переважатимуть спонтанні походи, а надалі поділ організованого туризму та відпочинку з комплексним використанням туристичних ресурсів водних об'єктів повинен. воно зростає, щоби його проповідували.

У зв'язку з цим зазначені великі площі штучних поверхневих водойм є потенційними зонами рекреації та водного освоєння. Є певний досвід використання таких рекреаційних об'єктів у Полтавській області. Наприклад, ми можемо навести базу відпочинку «Сонячна» біля села Липове на узбережжі Глобинського району у гирлі річки Сула з наданням сімейних дачних послуг, рибалкою, водними атракціонами, мисливством, іграми та організацією зустрічей. Ще одним цікавим нововведенням є організація дачного рибальства у великій штучній водоймі Остапов на території Миргородського району біля села Комішня [7].

Тобто внутрішні водойми області придатні для організації сплавів річками, човнами та водними велосипедами, любительського та любительського рибальства, водних мотоциклів, вітрильного спорту (райони великих водойм та ємностей), серед яких видами «морських» є традиційно користуються. такі як серфінг, польоти, кайтсерфінг, каякінг, риболовля, певною мірою дайвінг тощо, а також пляжний відпочинок і рекреація. У той же час практично у всіх випадках комплексність відпочинку і туризму може бути посилена різноманітними видами атракціонів, які будуються в межах прибережних територій поряд із міськими

стаціонарно-рекреаційними комплексами - кемпінгами, центрами міст, рибальськими будинками, базами відпочинку. . сидіння, що поєднує можливості тривалого розміщення туристів із забезпеченням додатковими водними атракціями. Відповідно до умов, внутрішні водойми регіону можуть бути засновані для локалізації садиб сільського зеленого туризму та додаткової організації освітніх, велосипедних, пішохідних та кінних прогулянок поблизу та через основну зону відпочинку.

Додатковим сприятливим чинником буде наявність окремих видів заповідних територій як об'єктів екологічного туризму, наявність лісових стежок, серед мисливських угідь. І це не враховуючи традиційних господарських функцій річок, озер і водосховищ (культура, сільське господарство, водне господарство, водопостачання, водний транспорт, гідроенергетика). Це також забезпечує нормальну законодавчу нормативну базу використання даного виду водних об'єктів, забезпечення форм їх власності з урахуванням дотримання навколишніх норм і правил.

Базується на аналізі та дослідженні рекреаційно-містобудівного потенціалу внутрішніх водойм регіонів Полтавської області, наявному досвіді та особливостях їх використання, а також з урахуванням розроблених програм і актуальних напрямків розвитку туризму. . в області (особливо розвиток результатів створення регіонального туристичного кластеру) план (модель) раціонального використання рекреаційно-містобудівного потенціалу внутрішніх водойм Полтавщини для потреб заг. розвиток туризму та рекреації (рис. 3.1).

Як видно з рисунка 3.1, рекреаційно-туристичний потенціал внутрішніх водойм може включати не тільки такі традиційні види використання для пляжного відпочинку та рибальства, але й різноманітні водні атракціони в різних спільних формах рафтингу, каякінгу, вітрильного спорту, міксінгу; вода та ін., за типом русла, а також розвиток стаціонарної рекреації (будинки відпочинку, кемпінги, міські табори та ін.).

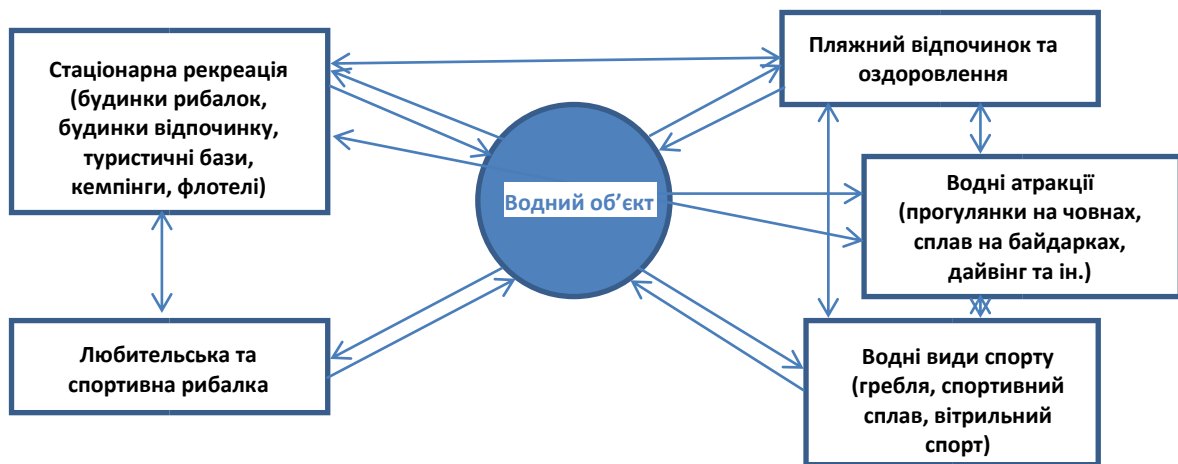

Рис. 3.1. Модель раціонального використання рекреаційно-туристичного потенціалу внутрішніх водних об'єктів Полтавщини

Водночас водні об'єкти мають територіально-інтеграційне значення, сприяючи концентрації та рамкам навколо них інших видів туризму, які безпосередньо не пов'язані з рекреацією на воді. Інтеграція функції внутрішніх поверхневих водойм як об'єктів туристично-рекреаційного використання дозволяє здійснити їх кластеризацію, що відкриває можливість виділення окремих таксонів для особливого районування. Це положення запроваджується нами у вигляді територіально-інтеграційної моделі кластера водного туризму та місцевої рекреації, в основі якої лежать можливості комплексного використання прилеглої території та інфраструктури для рекреаційно-міських цілей (рис. 3.2).

Територіальна модель показана на рис. 3.2, він включає як безпосередньо комплекс атракціонів для туризму і водного відпочинку, так і прилеглі до нього об'єкти, які вже відносяться до інших видів туризму, і які в перспективі повинні бути включені до складу Територіально-туристського комплексу. кластер Зрештою це має вилитися у розвиток унікальних туристичних пам'яток для відпочиваючих.

Ця модель має більш загальний теоретичний характер, із низкою взаємозалежних видів туризму. До кожного типу водного об'єкта можна окремо скласти моделі правильної інтеграції територіальної торгівлі, адаптовані до

специфічних місцевих умов кожного адміністративного району. Ми вважаємо, що така інтеграційна модель сприяє кращому розумінню туристично-рекреаційного потенціалу внутрішніх водойм.

Полтавській області і дозволить здійснити подальші практичні кроки щодо регулювання специфіки розвитку туризму в адміністративних районах, зробити їх обговорення більш змістовним з боку усіх зацікавлених учасників регіонального туризму (органів влади, підприємців, інвесторів, організаторів туристичних послуг).

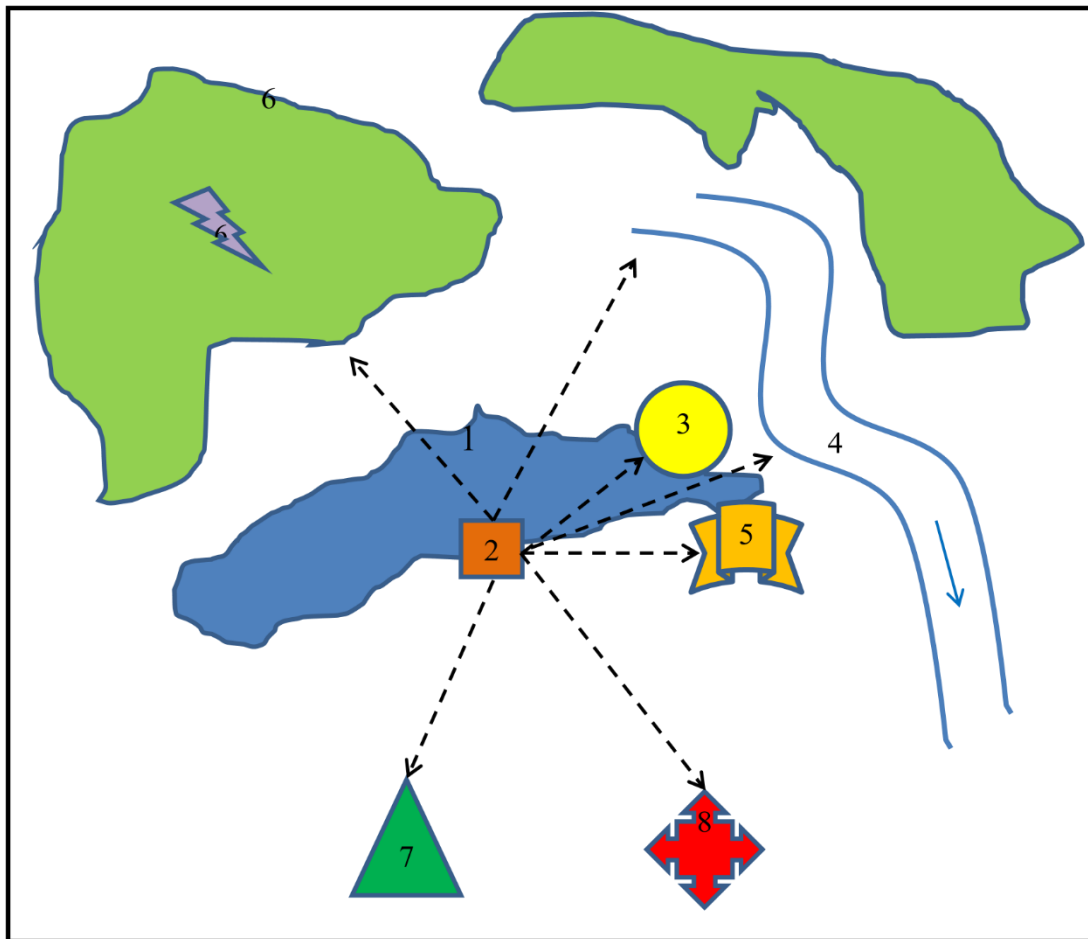

Рис. 3.2. Інтеграційна модель локального територіального кластеру водного туризму і рекреації

(Умовні позначення: 1. – крупний став (озеро, водосховище); 2. – прибережна база відпочинку з комплексом послуг водних атракцій; 3. – населений пункт із садибою сільського зеленого туризму (СЗТ); 4. – річка, придатна для організації сплавів і пляжного відпочинку; 5. – об’єкти етнографічного і родієвого туризму; 6. – мисливські об’єкти та об’єкти ПЗФ,

придатні для організації екологічного туризму; 7. – будинок рибалки з аматорським і спортивним рибальством; 8. – культурно-історичні об'єкти, музеї, історико-анімаційні скансени, пам'ятки садово-паркового мистецтва; -----> - можливі напрямки туристичних маршрутів: пішохідних, велосипедних, кінних та тематичних екскурсій)

Отже, розглянуті теоретичні моделі раціонального використання рекреаційно-туристичного потенціалу внутрішніх водойм передбачають, насамперед, комплексність цього процесу в поєднанні з іншими видами атракцій, які безпосередньо не пов'язані з водною рекреацією, але суттєво. підвищити ефективність обслуговування такого міста та рекреаційних комплексів з водною базою та сприяти практичним ініціативам щодо створення кластеру регіонального туризму в Полтавській області. Цей метод конструктивно-географічних досліджень дуже важливий.

Таким чином, модель раціонального використання рекреаційно-туристичного потенціалу внутрішніх водойм включає не лише такі традиційні види відпочинку та рибальства, як пляж, а й поєднує різноманітні водні атракціони у різних комбінаціях у вигляді каякінгу і т. ін. в залежності від типу водойми і стаціонарного відпочинку (будинки відпочинку, кемпінги, турбази та ін.). Функціональна інтеграція внутрішніх поверхневих водойм як об'єктів містобудівного та рекреаційного використання представлена у вигляді моделі територіальної інтеграції кластеру водного туризму та місцевої рекреації, заснованої на можливостях інтеграції використання прилеглої території та інфраструктури. Дослідження геопросторових аспектів організації туристично-рекреаційного потенціалу внутрішніх водойм Полтавської області є важливою частиною наукових досліджень у цій сфері, значення якої сприятиме подальшому розвитку розвитку та рекреації. області у вигляді організації нових міських маршрутів, розробки методичних рекомендацій щодо раціонального використання водних об'єктів. розвитку стратегічної інфраструктури, зростання її привабливості для вітчизняних та іноземних туристів.

3.2 Розробка інноваційного продукту зі спортивно-оздоровчого туризму Полтавщини

Поєднання гастрономії та туризму також є платформою для просування культур через їхню кухню. Він не тільки сприяє брендингу дестинації, а й сприяє стійкому туризму, зберігаючи цінну культурну спадщину, зміцнюючи та прищеплюючи почуття гордості серед спільнот та покращуючи міжкультурне порозуміння. Відвідуючи гастрономічний фестиваль, кулінарні майстер-класи або ресторани, туристи можуть ближче познайомитися з місцевими цінностями та традиціями.

Зараз як ніколи важливо максимально використати потенціал гастрономічного туризму для підтримки економічного зростання, соціальної інтеграції, захисту та розуміння культури та довкілля.

Однак реалізація цього потенціалу вимагає адаптації дестинації, включаючи розуміння та прогнозування попиту, налагодження зв'язків з усіма місцевими зацікавленими сторонами та розробку відповідних продуктових і маркетингових стратегій. Також необхідна підтримка для утримання кваліфікованої робочої сили.

З метою виявлення поточної ситуації щодо пропозицій для розвитку гастрономічного туризму в Полтавській області було проведено опитування серед ділових мандрівників готельно-ресторанного комплексу "Міміно", які зупинялися в період з 10 по 15 жовтня 2021 року, переважно на 2-3 дні. Анкета була розроблена, зокрема, для того, щоб отримати поглиблене розуміння поточної ситуації різних дестинацій у сфері гастрономічного туризму як з точки зору споживачів туристичних послуг, так і з точки зору споживачів туристичних послуг; дізнатися про місце та значення гастрономічного туризму як рушія економічного розвитку, а також про те, що робиться та буде робитися для його

промоції. Мета полягає в тому, щоб з'ясувати, чи є його промоція частиною поточних і майбутніх стратегічних цілей організації.

Мета мала конкретні цілі: важливість гастрономічного туризму, промоція та стратегія, вимірювання туристичного досвіду та думок щодо гастрономічного туризму.

Всього було отримано 11 відповідей, з яких 67,5% - з центральної України, 22% - з південної України, 7,8% - із західної України та 2,6% - від іноземців.

Більшість гостей (87%) вважають гастрономію визнаним стратегічним фактором у визначенні іміджу та бренду дестинації. 13% респондентів обрали FFR (відвідування друзів та родичів) як основну мотивацію для відвідування дестинації.

На запитання, чи є гастрономія рушійною силою для розвитку туризму, було отримано в середньому 8 і 10 відповідей "цілком згоден" за шкалою від 1 до 10.

Загалом, основна причина, через яку туристи обирають місця для відвідування – це культурний мотив, друга причина – природа, і на третьому місці – гастрономія, але більш віддалена, ніж дві попередні.

Проте всі респонденти вжили заходів щодо підтримки гастрономічного туризму, і ніхто з них не вважає, що націлення на цей сегмент туристів мало негативні наслідки. Далі покажемо розбивку заходів, які плануємо реалізувати у сфері підтримки гастрономічного туризму у Полтавській області. (рис. 3.1.)

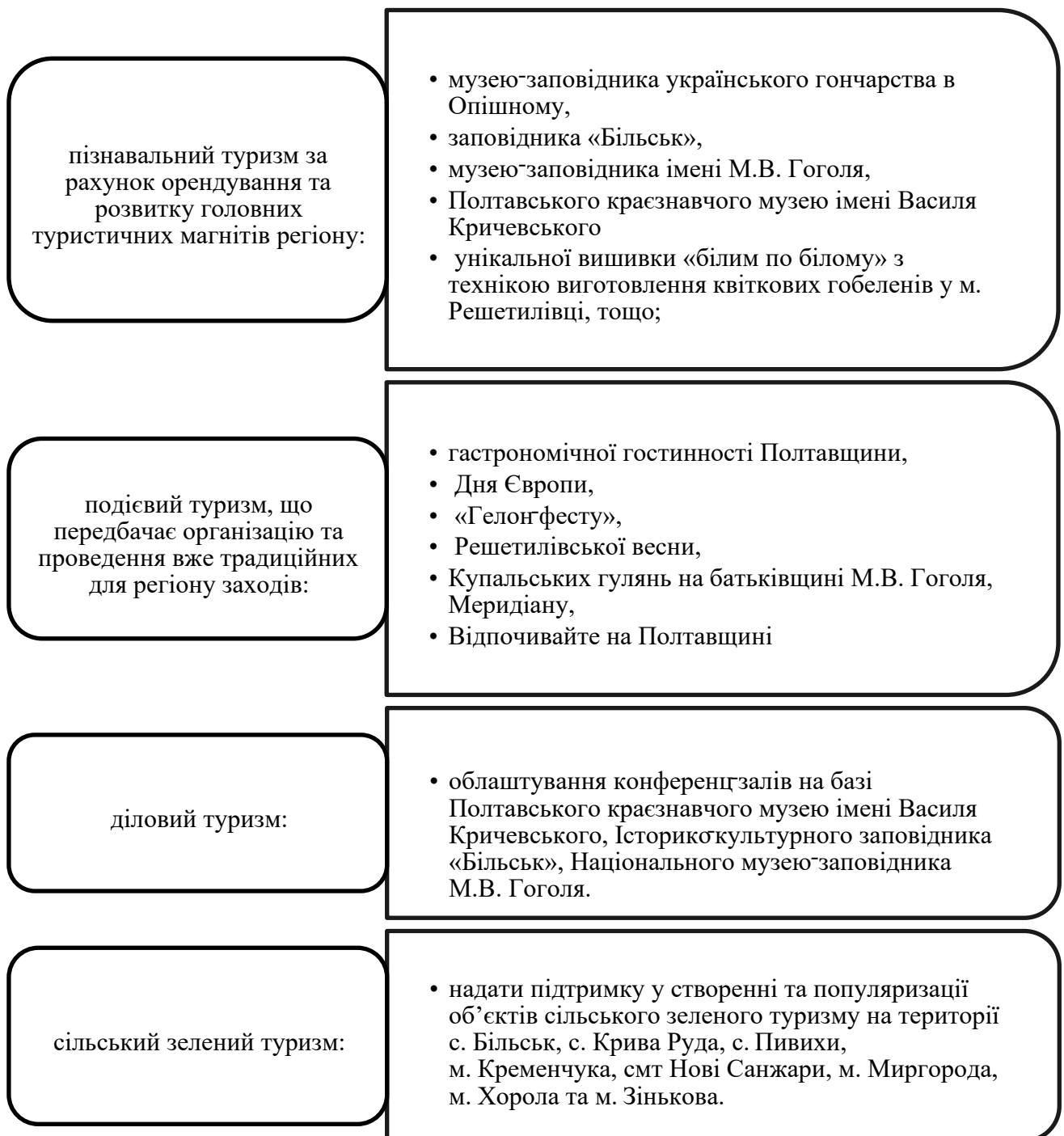

Рис. 3.1. Пріоритетні напрями розвитку туристичної галузі Полтавщини у довгостроковій стратегічній перспективі

Ці заходи позитивно вплинуть на популяризацію гастрономічного туризму на Полтавщині в різних сферах. Загалом 77,2% вважають, що такі дії сприяють позитивному висвітленню в ЗМІ, тоді як 65% сказали, що вони вплинули на

збільшення відвідуваності сайту, 59,5% збільшили дохід від цього виду туризму, 52,5% збільшили загальні продажі магазину з продуктами та збільшення кількості бронювань від таких мандрівників на 44%. Лише 14% констатували, що ці заходи були неефективними.

Тому було прийнято рішення створити новий гастрономічний маршрут на ринку внутрішнього туризму Полтавської області як тур для популяризації не лише Полтави як духовної столиці, а й як смачної національної страви, на яку не вплинули нові правила під час світової пандемії.

Як зазначалося в Розділі 2, кількість гастрономічних фестивалів, свят та ярмарків, організованих у Полтавській області з метою залучення туристів, щороку зростає. Цей вид туризму є важливим, оскільки потреби людей у їжі є невід'ємною частиною їхнього життя. Як зазначалося в Розділі 1, кожен регіон має потенціал для розвитку гастрономічного туризму, оскільки Україна має давню історію, а кожне місто та регіон має свою традиційну кухню. Основна увага в гастрономічних турах приділяється смачній їжі та процесу її приготування. Більш важливим кроком при виборі місця для організації гастрономічних турів є наявність цікавих та автентичних ресторанів, гастрономічних музеїв, фестивалів, пов'язаних з їжею, кулінарних майстер-класів та дегустацій. Гастрономічні тури Полтавщиною - це варіант для туристів, які традиційно виїжджають за кордон за новими гастрономічними продуктами, але не можуть цього зробити під час пандемії.

Для шанувальників національної кухні організовується гастрономічний тур "Мандруємо Полтавщиною". Тур орієнтований на осіб віком від 18 років і розроблений з метою задоволення гастрономічних потреб туристів. Тур включає дегустації, відвідування історичних пам'яток, знайомство з традиціями та звичаями Полтавщини та майстер-класи з приготування страв національної кухні.

Тур триває три дні і дві ночі і розрахований на тих, хто хоче насолодитися новими смаками, розвинути свій смак до горілки, вареників, сала і борщу або

просто відпочити і розважитися під час відпустки. Оскільки цей тур включає дегустацію алкогольних напоїв, існують обмеження щодо віку учасників. При створенні нового гастрономічного туру "Мандруй Полтавщиною" для міських клієнтів було помічено, що гастрономічні тури відвідують не лише міста та кулінарні заклади, а й історичні місця та пам'ятки, що робить новий тур більш цікавим для мандрівників.

Місця проведення нових турів "Мандруємо Полтавщиною" обрані відповідно до тематики та фестивалів, включаючи автентичні ресторани, де подають національні страви та страви, характерні для регіону, наприклад, у травні-червні: Фестиваль гастрономічної гостинності Полтавщини, Фестиваль полтавської галушки, серпень-вересень: Міжнародний гастрономічний фестиваль-квест "Борщик у глиняних горщиках", Соротинський ярмарок, Фестиваль свинини "Милород", фольклорний фестиваль "Гелон-фест", "Солодкий Кременчук". Таблиця 3.2.

Характеристика переміщень за основними пунктами маршруту «Мандруємо Полтавщиною»

№	Назва населеного пункту	Відстань від попередньої точки	Види транспорту	Час на переміщення між точками	Атракції та заклади харчування
1	Полтава-Мачухи-Полтава	13 км	мікроавтобус	23 хв	Музей олії
2	Полтава-Абазівка-Полтава	38 км	мікроавтобус	43 хв	Музей пива та самогону
3	Полтава-Проні	26 км	мікроавтобус	30 хв	Шинок
4	Проні-Гоголево	85 км	мікроавтобус	1 год. 26 хв	Нічне театралізоване дійство
	Гоголево-Полтава	102	мікроавтобус	1 год. 40 хв	

У табл. 3.3. наведено загальну характеристику нового туру з основними показниками.

Таблиця 3.3.

Загальна характеристика туру «Мандруємо Полтавщиною»

Назва туру	«Мандруємо Полтавщиною»
Обрані основні пункти маршруту	1 день – Полтава-Мачухи-Полтава-АбазівкаПроні-Гоголево-Полтава 2 день – Полтава - Великі Будища – Опішня - Полтава
Тип маршруту	1 день – лінійний та кільцевий 2 день - лінійний
Сумарна відстань по маршруту	1 день – 275 км 2 день – 91 км
Вид транспорту	Автобусний
Час на переміщення між об'єктами	1 день – 2 год 28 хв 2 день - 1 год. 32 хв
Обрані об'єкти атракцій	музей Олії, музей пива та самогону, Шинок, Музей весілля, ЕкоАгроСадибка-музей салон-студія «Лялина Світлиця»

Розглянувши загальні характеристики туру, перейдемо до детального опису програми туру «Мандруємо Полтавщиною» та її програмним забезпеченням табл. 3.4.

Таблиця 3.4..

Програма туру «Мандруємо Полтавщиною»

День 1	
09 : 00	Зустріч супроводжуючого туристичної групи на центральному вході готелю «Міміно»
09:35	Приїзд до першого пункту у с. Мачухи, музей Олії
11.30	переїзд до Абазівки, музей «Пива та самогону»
14.00-16-00	Відвідування Шинку с. Проні (обід)
17-00-19-00	Перебування с. Гоголево
20-30	Повернення до готелю «Міміно»
День 2	
8.00-09.00	Сніданок у готелі
10.00	С. Великі будища музей «Весілля»
12.40	С. Опішня ЕкоАгроСадибка-музей салон-студія «Лялина Світлиця»
16:00	повернення до Полтави
17:30	прощання з туристами

Пропонований тур розпочинається зі збору туристів у місті Полтава біля готелю «Міміно», де й відбуватимуться всі збори під час туру. Далі о 9:35

відвідування музею Олія у селі Мачухи. Перший в Україні інтерактивний музей нафти було створено у 2014 році. Тут можна дізнатися, як видобували нафту 100 років тому, і навіть на кілька хвилин стати виробником нафти та взяти участь у її приготуванні. Музей цікавий тим, що в ньому зібрано унікальні рідкісні експонати. Проте списаний у 1990-х роках апарат не було списано. Об 11:30 заплановано організоване відвідування музею «Пиво та самогоноваріння» у селі Абазівка. Музей пива та самогону в селі Абазівка – ще одна унікальна пам'ятка, яка привабить не лише любителів пінних напоїв, а й усіх допитливих. У музеї представлена унікальна колекція старовинних предметів та обладнання, яке наші предки використовували для варіння та перегонки пива (самогону). Розташування музею та сучасної крафтової броварні не випадкове - це відродження промислу великих землевласників Авазу.

На обід ми переїжджаємо до села Проні, щоб насолодитися автентичною деканською кухнею та поринути у минуле тут, на фермі Проні по сусідству.

Диканька тут відтворено історико-культурний комплекс за подіями з книги. Ймовірно, село Проні послужило прообразом, описаним Гоголем у повісті. Комплекс включає відому корчму із залом для відвідувачів, банкетні будинки, обставлені в українському стилі, і літні альтанки біля ставка, в якому, як кажуть, «потонув» коваль Вакула. На фермі регулярно проходять театральні вистави, катаються на конях, а в місцевому ставку можна спробувати щастя та зловити велику рибу.

Після смачного обіду та активного відпочинку ми рухаємось у село Гоголів. Якщо ви хочете поринути у містику творів Миколи Гоголя, вам варто прийти на виставу нічного театру у родовому дворянському маєтку Гоголів-Яновських. Нічна екскурсія в особняку Гоголя залишить найяскравіші емоції та незабутні враження. Поверніться до готелю.

Другий день починається з відвідування села. Великі будинки в унікальному Музеї українського весілля дозволяють туристам дізнатися про старовинні весільні традиції, які дотримуються і сьогодні. Все відбувається з

повним ефектом реальності, дуже цікаво, цікаво та пізнавально. На вас чекають горілка, приготовлена за віковими рецептами, і весільний коровай.

Тривалість екскурсії – спектакль 1,5 години.

Далі ми відвідаємо ЕкоАгроСадибка-музей салон-ательє "Лялина Світлиця". Це перша та єдина лялькова студія в Україні. Знаходиться у будинку 1924 року, в якому 19 грудня 2010 року відкрився салон-майстерня. Експозиція включає понад 1000 експонатів, зібраних у різних куточках України. Є кілька інсталяцій. Побалуйте себе трав'яним чаєм із трав, дбайливо зібраних на семи пагорбах Опішні. Проводять «гастрономічні» майстер-класи: приготування унікального обряду Опішня каша-качана, борщ у горщику, шуліки, гречані вареники, вареники полтавські, спундри з буряком, лопатки, трійки, які їдять після варіння.«Лялина Світлиця» цікава не лише гастрономічними майстер-класами, а й організацією майстер-класів із виготовлення традиційних моталок для ляльок завдяки залученню найкращих лялькарів.

Тривалість майстер-класів 2 години. Туристи повертаються до Полтави о 16:00.

Загальна довжина дводенного маршруту становить 366 км, час у дорозі включає повернення до Полтави.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних засад розвитку гастрономічного туризму, аналіз сучасного стану розвитку екскурсійної діяльності гастрономічного туризму в Україні та Полтавській області дали змогу зробити такі висновки:

Ми з'ясували, що гастрономічний туризм є новим явищем, яке розвивається як новий туристичний продукт, особливо тому, що, за даними фахової літератури, більше третини туристичних витрат – це харчування. Гастрономічний туризм пропонує величезний потенціал для стимулювання місцевої, регіональної та національної економіки та підвищення стійкості та інклюзивності. Не менш важлива в розвитку гастрономічного туризму гастрономічна культура - вид людської культури, що містить смисли, норми та цінності, які надають процесу приготування їжі та їжі соціально організований характер. Ми також виявили, що Японія, Індія, Таїланд і Південна Корея дуже популярні серед гастрономічних туристів. Латинська і Південна Америка, особливо Перу і Мексика, стають все більш відкритими з точки зору гастрономічного туризму. За даними UNWTO (Всесвітньої туристичної організації), більшість туристів називають харчовий аспект головною причиною відвідування країни та стверджують, що гастрономічні особливості країни є однією з трьох основних причин, які визначають напрямок туристичної подорожі. Серед активно затребуваних напрямків туризму та гастрономії в Україні набувають найбільшої популярності винні тури в Закарпатську, Одеську, Херсонську та Миколаївську області. Зазначимо, що гастрономічні туристи – це люди, які можуть подорожувати на великі відстані для розширення своїх гастрономічних інтересів. Гастрономічні туристи – це багато людей із довгою історією подорожей, які можуть відвідати певну країну лише для того, щоб дізнатися про неї з гастрономічної точки зору. Полтавщина має велику туристичну привабливість, оскільки багата на цікаві пам'ятки історії, культури та архітектури, унікальні рекреаційні ресурси. Після проведення SWOT-аналізу

гастрономічного сектору Полтавської області результати показали, що гастрономічна інфраструктура Полтави має багато сильних сторін і можливостей для запобігання загрозам і посилення існуючих слабких місць у галузі. Об'єктом дослідження став готельно-ресторанний комплекс «Міміно» – затишний заклад, який приймає гостей і мешканців міста, надає їм комфортабельні номери, смачну грузинську та європейську кухню. Проаналізувавши основні фінансово-економічні показники діяльності підприємства за 2017-2019 рр., можна з упевненістю стверджувати, що підприємство є придатним для забезпечення своєї привабливості та споживчої конкурентоспроможності на ринку готельно-ресторанних послуг, та провести більш детальний аналіз маркетингової діяльності підприємства.

З метою оцінки актуальності розвитку гастрономічного туризму було проведено опитування та виявлено, що більшість респондентів вважають гастрономію однією з основних причин відвідування Полтавської області, гастрономія є третьою основною причиною відвідування регіону туристами після культурної спадщини та красивих пейзажів. Гастрономія визнана рушійною силою розвитку туристичних дестинацій. Тому було вирішено створити новий гастрономічний маршрут Полтавщиною не лише як духовною столицею, а й для просування смачної національної кухні на внутрішній туристичний ринок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про Туризм - [Електроний ресурс.] - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Проект закону України №8317 від 20.04.2018 р. Про внесення змін в Закон України «Про туризм» відносно удосконалення державної політики у сфері туризму - [Електроний ресурс.] - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6F100A.html
3. Бакало Н. В. Динаміка розвитку туристичної індустрії Полтавського регіону / Н. В. Бакало//Методологія та практика сталого розвитку туризму : колективна монографія. – Полтава : ПП «Астроя», 2018. – С. 91—98.
4. Бакало Н., Гришко В., Сущенко О.. Особливості управління та моделювання бізнес-процесів туристичних підприємств //ECONOMICS AND REGION Vol. 4 (79) 2020 P. 54-63 (Index Copernicus).
5. Бакало Н.В., Глебова А.О., Маховка В.М. Популяризація національних традиційних закладів харчування сільського та зеленого туризму в Україні.
Економіка та суспільство. 2021. № 30. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/634>
6. Басюк Д.І. Інноваційний розвиток гастрономічного туризму в Україні /
Д.І. Басюк // Наукові праці НУХТ. 2012. №45. С.128-132.
7. Білецька Я.О., Дюкарева Г.І., Радченко Л.О. Маркетингові дослідження розвитку кулінарного туризму в Україні - [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/>

8. Божук Т.І. Сучасний стан і перспективи розвитку винного туризму (на прикладі Закарпатської області). / Т.І. Божук, Л.А. Прокопчук // Туристична індустрія: сучасний стан і перспективи розвитку: VI міжнар. наук.- практ. конф., 28–29 квітня 2011 р. – Луганськ, 2011. – № 6. – Том 2. – С. 171–177.

9. Васюк І. «Гастрономічні особливості Франції».

URL:

<http://svitmandr.com.ua/гастрономічні-особливості-франції/>

10. Вишнеvsька Г.Г. Потенціал кулінарних турів у контексті спеціалізованого туризму // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2013. Вип.31. С.112-118.

11. Вовк К. М. Роль подієвого туризму у просуванні гастрономічних турів. *Традиції та інновації харчування туристів*: матеріали міжнародної науковопрактичної конференції здобувача вищої освіти і молодих учених (Харків, 10 жовтня 2019 р.). Х: ХДУХТ, 2019. С. 114-119.

12. Вовк К.М. Подієвий туризм як стратегія розвитку регіону. *Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реалії*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Рівне-Луцьк, 29-30 листопада 2017 р.). Рівне-Луцьк. Рівне: Волин.обереги, 2017. С. 87-88.

13. Гастрономічні фестивалі українців [Електронний ресурс]

//

Виставковий центр ЛІЕТ «Тури та туристичні продукти для львів'ян та гостей міста», 2016. Режим доступу: <http://.liet.lviv.ua/filemanager/files/file.php?file=2374>.

14. Герасименко В. Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов [та інші]. – Одеса: Астропринт, 2013. – 304 с.

15. Давиденко І.В. Основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу / І.В. Давиденко // Соціально-економічні проблеми сучасності та

концепція сталого розвитку в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – Ч. 2. - С. 49-52.

16. Державної служби статистики України в Полтавській області
http://pl.ukrstat.gov.ua/main/stat_info/tyr/tyr1.htm

17. Драчева Е. Л. Гастрономічний туризм: сучасні тенденції і перспективи
 [Електронний ресурс] / Е. Л. Драчева, Т. Т. Христова. – Режим доступу:
<http://cyberleninka.ru/article/n/gastronomicheskiiy-turizmsovremennyyetendentsii-iperspektivy>.

18. Ковешніков В.С., Гармаш В.В. Винний та гастрономічний туризм: важливий потенціал розвитку економіки // Економічна наука - [Електронний ресурс.] - Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2017/9.pdf.

19. Комарніцький І.О. Кулінарний туризм в Україні: стан і перспективи регіонального розвитку в контексті Євро-2012 // Географія та туризм. – Вип. 14. – 2011. – С. 100–115.

20. Корж Н. В., Онищук Н. В. Вплив пандемії COVID-19 на готельну галузь URL: <https://ir.vtei.edu.ua/card.php?lang=uk&id=26164>

21. Корнілова В.В. Сучасні тенденції розвитку гастрономічного туризму. //

Ефективна економіка - [Електронний ресурс.] - Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/37.pdf.

22. Кукліна Т.С. Гастрономічний туризм на туристичному ринку України /

Т.С. Кукліна. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kuklina.htm.

23. Любіцева О.О. Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля. Міжнародна науково-практична конференція. Київський національний університет культури і мистецтв «Туристичний ринок України». URL: https://tourlib.net/statti_ukr/lubiceva.htm

24. Мицько А. М. Закарпатська народна кухня / М. А. Мицько. – Ужгород : Закарпаття, 2014. – 288 с
25. Наумік-Гладка К.Г., Вовк К.М. Аспекти функціонування МІСЕ - туризму в рамках розвитку подієвого туризму в регіоні. *Science Review, Scientific Educational center*. 2019. 5 (22). Р. 18-25.
26. Наумік-Гладка К.Г., Вовк К.М. Роль подієвого туризму у відновленні рекреаційних територій. *Digital and innovative economy processes, strategies, technologies*: матеріали міжнародної наукової конференції (Кельце, 25 січня 2019 р.). Poland: Baltija Publishing, 2019. С. 154-156.
27. Нездоймінов С.Г. Терруар як основа розвитку винного туризму на півдні України [Електронний ресурс] / С. Г. Нездоймінов // Агросвіт. -2013. - № 22. - С. 46-52. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2013_22_9
31. Обговорення проекту стратегії розвитку туризму та курортів у Полтавській області на 2019 – 2029 роки. <http://poltava-tour.gov.ua/advert/obgovorennya-proektu-strategiyi-rozvitku-turizmu-ta-kurortiv-upoltavskiy-oblasti-na-2019-202>
32. Офіційний сайт Всесвітньої асоціації гастрономічного туризму. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldfoodtravel.org>
33. Офіційний сайт Міжнародної асоціації гастрономічного туризму. URL: <https://worldfoodtravel.org/>.
34. Перспективи розвитку економіки та управління в умовах кризи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 20 липня 2020 р). Одеса : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. 79 с.
35. Саламатіна С.Є. Стан та перспективи розвитку гастрономічного туризму на півдні Одещини / С.Є. Саламатіна // Наукові праці ОНАХТ. 2014. №46. С.325-329.
36. Сущенко О. А., Кравченко В.В. Становлення віртуального туризму як напрямку розвитку інформатизації діяльності туристичного підприємств *Вісник ХНАМГ ім. О.М. Бекетова НТЗ «Комунальне господарство міст» Серія:*

Економічні науки, 2018. № 140. С. 19-26.

37. Трададенко Т. Гастрономічний туризм: перспективні напрями / Т. Трададенко, К. Верес // Наукові здобутки молоді - вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті: програма і матеріали 80 Міжнар. наук. конф. молодих учених, аспірантів і студентів (10-11 квітня 2014 р.). К.: НУХТ, 2014. Ч.3. С.563-564.

38. Українські традиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://traditions.in.ua/kukhnia>.

39. Шелеметьєва В. Розвиток внутрішнього туризму в Україні як об'єкта управління. Вісник економічної науки України, 2019. № 1. С. 164-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2019_1_29 (02.03.2020 р.).

40. Яськова С. Гастрономічні фестивалі України-2018: куди навідатися, чим поласувати? Сайт Новини Хмельніччини - [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://ye.ua/gurman/34214_Gastronomichni_festivali_Ukrayini_2018_kud_i_navidatisya_chim_polasuvati.html.

41. Brokaj M. The Impact of the Gastronomic Offer in Choosing Tourism Destination: The Case of Albania / M. Brokaj // Academic Journal of Interdisciplinary Studies MCSER Publishing. 2014. Vol.3. No.2. P.249-258.

42. Dasilva D. Assessing The Economic Potential For Culinary Tourism In Suriname: A Value Chain Approach / D. Dasilva. 2015. URL: <http://www.surinamecompete.org/wp-content/uploads/2016/01/Assessing-TheEconomic-Potential-Of-Culinary-Tourism-Revised.pdf>.

43. Global Report on Food Tourism. – World Tourism Organization (UNWTO), Madrid, Spain. – 2012. – p. 63

44. Hall C. Tourism Business Frontiers: Consumers, Products and Industry / C. Hall, R. Mitchell. URL: <https://www.globalspec.com/reference/47077/203279/chapter-16-gastronomy-food-and-wine-tourism>.

45. Hall C., Sharples L., Mitchell R., Macionis N., Cambourne B. Food Tourism Around The World. Development, Management and Markets Food Tourism Around The World. 2003. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B978075065503350004X?via%3Dihub> (дата звернення: 25.11.2020)
46. Mihailuk, E.L. & Khumarov, A.A.. (2020). Development of food tourism perspectives in Ukraine. *Economic innovations*. 22. 71-81. 10.31520/ei.2020.22.2(75).71-81.
47. Sushchenko O. Economics of aerospace tourism: peculiarities and prospects of marketing for potential space tourism companies / O. Sushchenko, M. Ekouaghe // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. - Випуск 20. Ч. 3. – С. 78-84.
49. Sushchenko O. Management technologies of ensuring environmental protection as the territory development strategic priority / O. Sushchenko, I. Trunina, O. Klok, O. Loseva // *SHS Web Conf. Volume 61, 01026 (2019)*. – 11 p.
50. Sushchenko O. The territory recreation ensuring management system / O. Sushchenko, I. Trunina, G. Likhonosova // *Proceedings of the Faculty of Economics of Matej Bel University in Banska Bystrica. Volume 1. Economic Theory and Practice. Banska Bystrica: Belianum, 2018. - 635-647 pp.*
51. Swarbrook J., Horner S. *Consumer Behavior in tourism*. 2nd ed. Butterworth-Heinemann: Amsterdam, 2007. - 428 p.
52. Tata J., Prasad S., Thorn R. The influence of organizational structure on the effectiveness of TQM programs // *Journal of Managerial Issues*. – 1999. - № 11(4). - 440– 453 pp.
53. The page. Офіційний сайт. URL: <https://thepage.ua/ua/exclusive/shostanetsya-z-gotelyami-cherez-koronavirus> (дата звернення: 10.07.2020)
54. Trunina I.M., Sushchenko O. A. Creation of innovation clusters as a line of enterprise competitiveness improvement in the field of foreign economic activity. *Actual Problems of the Economy*, 2016. № 3 (177). С. 191-198.

55. UN SNA. System of National Accounts, United Nations, New York. 1993.
56. Unesco-Nigeriatve. The importance of Hospitality industry in the economy,

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.1

Результати групування адміністративних районів України за показником питомого природно-рекреаційного ресурсу

Група та ознака показника	Межі групи, тис. грн./км ^{2**}	Кількість адміністративних районів у групі	Частка групи в загальній структурі, %	Коефіцієнт варіації значень показника в групі, %
1 – низький	2,2–10,9	162	33,1	32,3
2 – середній	11,0–34,9	213	43,5	32,6
3 – високий	35,0–99,9	85	17,3	31,8
4 – надвисокий	100,0–300,0	30	6,1	32,2

* Джерело: розроблено автором

Додаток Б

Таблиця 1.2

Показники питомого природно-рекреаційного ресурсу регіонів України*

Область	Питомий природно-рекреаційний ресурс, тис. грн./км ^{2**}	Група показника	Кількість районів у групі			
			1	2	3	4
АРК	82,5	3	0	5	6	3
Вінницька	13,2	2	18	8	1	0
Волинська	15,9	2	7	8	1	0
Дніпропетровська	33,3	2	2	13	4	3
Донецька	47,9	3	1	8	7	2
Житомирська	11,4	2	12	10	1	0
Закарпатська	112,9	4	0	0	5	8
Запорізька	23,7	2	9	7	4	0
Івано-Франківська	47,6	3	0	2	11	1
Київська	37,7	3	4	13	6	2
Кіровоградська	11,3	2	13	8	0	0
Луганська	28,1	2	4	9	5	0
Львівська	40,9	3	0	10	9	1
Миколаївська	14,3	2	14	1	4	0
Одеська	56,2	3	11	8	3	4
Полтавська	13,4	2	11	13	1	0

Рівненська	12,3	2	8	6	2	0
Сумська	13,2	2	8	10	0	0
Тернопільська	16,5	2	3	14	0	0
Харківська	41,8	3	8	8	7	4
Херсонська	12,0	2	12	4	2	0
Хмельницька	14,0	2	11	9	0	0
Черкаська	24,1	2	1	17	2	0
Чернівецька	35,3	3	0	8	2	1
Чернігівська	20,1	2	6	14	2	0

* Джерело: розроблено автором